

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒๐ ตอนที่ ๑๙๑ – ๒๐๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๙๑

ส. ที่มณิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐานสูตร อุทเทสวารคาถา
แสดงข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎกว่า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์
เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน
ที่ถูกต้อง เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ
๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

จบ อุทเทสวาระ

มีข้อความอะไรที่กล่าวว่า ต้องได้อภิญญาเสียก่อน

ใน **อุทเทสวาระ** ทรงแสดงว่า หนทางนี้เป็นหนทางที่จะทำให้รู้ธรรมที่ถูกต้อง
ที่จะทำให้แจ้งพระนิพพาน คือ การพิจารณาเห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา
เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม แต่เพราะว่ากายมีปรากฏลักษณะต่างกันเป็นเย็นบ้าง
ร้อนบ้าง อ่อนบ้าง แข็งบ้าง ตึงบ้าง ไหวบ้าง เวทนามีหลายชนิด มีทั้งโสมนัส มีทั้ง

โทมนัส มีทั้งทุกข์ขมสุข มีทั้งสุข มีทั้งทุกข์ จิตก็มีต่าง ๆ หลายประเภท ธรรมก็มีต่าง ๆ หลายประเภท เพราะฉะนั้น จึงได้ทรงแสดงธรรมข้ออื่นอีก ทั้งพระอภิธรรมปิฎก และพระสุตตันตปิฎก เพื่อที่จะให้ได้ระลึกกาย เวทนา จิต ธรรมต่าง ๆ ที่เกิดปรากฏกับท่านให้ถูกต้องตามความเป็นจริง แต่โดยอุทเทสวาระ คือ ระลึกรู้ลักษณะของกาย ระลึกรู้ลักษณะของเวทนา ระลึกรู้ลักษณะของจิต ระลึกรู้ลักษณะของธรรมขณะใดขณะนั้นเป็นหนทางที่จะทำให้รู้ธรรมถูกต้อง และทำให้แจ้งพระนิพพานได้

นี่เป็นข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านจะได้ยินได้ฟังคำของบุคคล ก็พิจารณา ถ้าผู้ใดไม่เจริญสติปัฏฐาน ผู้นั้นก็หลงลืมสติ อกุศลก็เกิดมาก

ข้อความในพระไตรปิฎก ที่กล่าวถึงอุบาสกท่านหนึ่งซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสให้ทรงจำคุณธรรมของท่านไว้ ใน **อังคุตตรนิกาย อวัฐฏกนิบาต หัตถสสูตร ที่ ๑** มีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับที่อัคคาพัวเจติย์ ใกล้เมืองอาฬวี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีhiri ๑ มีโธตตัมปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ มีจาคะ ๑ มีปัญญา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคผู้สุคต ครั้นได้ตรัสพระดำรัสนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปสู่พระวิหาร

ดูเหมือนกับว่าเป็นคุณธรรมธรรมดา คือ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีhiri ๑ มีโธตตัมปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ มีจาคะ ๑ มีปัญญา ๑ แต่ความจริงอุบาสกท่านนี้เป็น

พระอริยเจ้า แต่พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสโดยตรงว่า ให้ทรงจำหัตถกอุบาสกว่าเป็นพระอริยเจ้า ซึ่งผู้ที่มีศรัทธาก็มีมาก ผู้ที่มีศีลก็มีมาก ผู้ที่มีhiri มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญา ก็มีมาก แต่ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ทรงจำหัตถกอุบาสก

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้นเวลาเช้า ภิกษุรูปหนึ่ง นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ครั้นแล้วจึงนั่งบนอาสนะที่ปูไว้

ลำดับนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเข้าไปหาภิกษุนั้น ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วภิกษุนั้นได้กล่าวกะหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า

ดูกร อาวุโส พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีhiri ๑ มีโอตตปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ มีจาคะ ๑ มีปัญญา ๑

ดูกร อาวุโส พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์ อันไม่เคยมีมา ๗ ประการนี้แล

หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีถามว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คฤหัสถ์ไรผู้รุ่มผ้าขาว ไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์หรือ

ถ้าเป็นบุคคลอื่นจะกล่าวอย่างไร ในเมื่อเป็นผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ แต่เพราะเหตุว่าท่านเป็นผู้ที่ทรงคุณธรรม จึงไม่ได้อวดตัว ไม่ได้ตื่นเต้น ไม่ได้ฟูใจ แต่ก็ถามพระภิกษุรูปนั้นตามปกติว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คฤหัสถ์ไรผู้รุ่มผ้าขาว ไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์หรือ หมายความว่า คงจะมีคนอื่นอีก ไม่ใช่มีแต่เฉพาะตัวท่านที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ แต่ภิกษุรูปนั้นก็กล่าวตอบว่า

ดูกร อาวุโส ไม่มี

เมื่อได้ฟังอย่างนี้แล้ว หัตถกอุบาสกผู้ทรงคุณธรรมสูงก็กล่าวตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดีแล้วที่คฤหัสถ์ใครผู้หนึ่งผ้าขาว ไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์นี้

ข้อความต่อไปในพระสูตรมีว่า

ลำดับนั้น ภิกษุหนึ่งรับบิณฑบาตในนิวาสของหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีแล้ว ลุกจากที่นั่ง แล้วหลีกไป ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลข้อความที่ได้สนทนากับหัตถกอุบาสกให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบทุกประการ เมื่อภิกษุนั้นกราบทูลข้อความนั้นให้ทรงทราบแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ถูกแล้ว ถูกแล้ว กุลบุตรนั้นมีความปรารภน้อย ไม่ปรารภนาให้คนอื่นรู้กุศลธรรมที่มีอยู่ในตน

ดูกร ภิกษุ ถ้าอย่างนั้นเธอจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีไว้ว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมานี้ คือ ความเป็นผู้ไม่ปรารภนาให้คนอื่นรู้กุศลธรรมที่มีอยู่ในตน

จบข้อความในพระสูตร

ใน **มโนรทปฺปณี อรรถกถา** มีข้อความอธิบายว่า

ชื่อว่า มีความปรารภน้อย คือ มีความปรารภน้อยในอริยมรรค อริยมรรค คือ การบรรลุอริยมรรคเป็นพระอริยเจ้า ถึงแม้ว่าท่านจะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้ว ท่านก็มีความปรารภน้อย ไม่ปรารภนาให้คนอื่นรู้กุศลธรรมที่มีอยู่ในท่าน ซึ่งก็จะเปรียบเทียบชีวิตของอุบาสก อุบาสิกาที่เจริญสติปัฏฐานได้ว่า ถ้าเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจริงย่อมจะไม่แสดงตน ใ้อวดคุณธรรม

ใน **พระไตรปิฎก** พระผู้มีพระภาคตรัสถึงบุคคล ๒ จำพวก คือ

ผู้ที่หนักในลาภ กับ ผู้ที่หนักในสังขาร

ถ้าผู้ที่หนักในลาภ ก็สรรเสริญคุณซึ่งกันและกัน ท่านผู้นี้ได้บรรลุคุณธรรมขั้นนั้น ท่านผู้นั้นได้บรรลุคุณธรรมขั้นนี้

นั่นคือผู้ที่หนักในลาภ แต่ว่าผู้ที่หนักในสัทธรรมนั้นจะไม่สรรเสริญว่า ท่านผู้นี้ หรือว่าตน หรือว่าท่านผู้นั้นเป็นผู้ที่บรรลุดุคคุณธรรม คือ ไม่มีการโอ้อวด หรือว่าบอก โดยนัยต่าง ๆ ให้นึกคนอื่นรู้ว่าตนหรือว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่บรรลุดุคธรรมขั้นนั้น ขั้นนี้ เพื่อประโยชน์อะไรในการที่จะกล่าวว่า บรรลุดุคคุณธรรมนั้นหรือคุณธรรมนี้ หรือได้เป็นพระอริยเจ้าแล้ว

สำหรับท่านหัตถกอุบาสก ท่านเป็นพระอริยเจ้าแล้ว ก็ควรที่จะได้เห็นชีวิตของท่านว่าเป็นอย่างไร ซึ่งใน **หัตถกสูตร ที่ ๒** มีข้อความในอรรถกถาว่า

เมื่อหัตถกอุบาสกรับประทานอาหารเข้าแล้ว ก็ถือดอกไม้ ภูเบศรเทียนไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพร้อมกับอุบาสกบริวาร ซึ่งเป็นอริยบริวาร คือ เป็นตั้งแต่พระโสดาบัน บุคคล ถึงพระอนาคามีบุคคล ประมาณ ๕๐๐ คน

ข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ว่า

ดูกร หัตถกะ บริษัทของท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ได้อย่างไร
หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังคหวัตถุ ๔ ประการไว้

สังเกตได้จากคุณธรรมของท่านที่ว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นธรรมที่ท่านปฏิบัติอยู่ แต่ท่านก็ไม่ได้โอ้อวดว่าเป็นธรรม เป็นคุณธรรมของท่านเลย แต่ท่านกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังคหวัตถุ ๔ ประการไว้
ข้าพระองค์สังเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการเหล่านั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ว่า ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพฤติดีสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการประพฤติดีสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ

ก็โรคทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญถ้อยคำของ
ข้าพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจน

การสงเคราะห์บริษัทใหญ่ เป็นชีวิตจริง ๆ ของใคร ผู้นั้นเจริญสติปฏิฐานได้ไหม
ได้ ทาน การให้ก็มี วาจาอ่อนหวานก็มี การประพฤตสิ่งที่เป็นประโยชน์ก็มี การ
สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอก็มี

คนที่ไม่เจริญสติปฏิฐาน คงจะไม่สามารถเจริญคุณธรรมได้ละเอียด และ
สำหรับการให้ ถ้าท่านไม่พิจารณาโดยละเอียด ท่านจะไม่ทราบว่า ท่านได้เจริญกุศล
ขั้นนี้ คือ ขั้นของท่านโดยทั่วถึง หรือไม่ทั่วถึง เพราะเหตุว่าบางท่านอาจจะสงเคราะห์
คนที่อยู่ห่างไกล แต่ลืมคนที่อยู่ใกล้ชิด คนในบ้าน หรือญาติพี่น้อง ท่านก็ลืม
สงเคราะห์ ท่านมุ่งแต่จะสงเคราะห์สังคมประการเดียว และบางคนนั้นก็คิดถึงแต่
เฉพาะในครอบครัว ในหมู่บริษัทบริวารเท่านั้น ไม่คิดไกลไปถึงบุคคลอื่นซึ่งกำลังอยู่ใน
ฐานะที่ควรจะสงเคราะห์ แต่ว่าถ้าท่านได้เจริญสติมีารู้ลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรม เห็นความเสมอกันของสัตว์ทั้งหลาย และผู้ใดควรสงเคราะห์ ท่านก็
สงเคราะห์ทั้งบุคคลที่อยู่ไกล และบุคคลที่อยู่ใกล้ คือ ผู้ที่เป็นบริษัทบริวารของท่านด้วย

ใน **มโนรทปฺปณี อรรถกถา** มีข้อความอธิบายเรื่องสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นเหตุ
เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวว่า มี ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ทาน การให้

ให้สิ่งที่เป็นประโยชน์ทุกประการ ให้ได้ทั้งนั้น เช่น ให้เถา ให้โค ให้ข้าว ให้พืช
ให้ของหอม ให้ดอกไม้ ให้จุน คือ ให้สิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ

ประการที่ ๒ การสงเคราะห์ด้วยวาจาที่อ่อนหวาน ซึ่งเป็นถ้อยคำเป็นที่รัก
รื่นหู อ่อนโยน มีคำว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง เป็นต้น

เป็นการขัดเกลาจิตใจอีกเหมือนกัน ทำไม มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องใช้คำที่
ไม่น่าฟัง ไม่รื่นหู ไม่อ่อนโยน ถ้าท่านศึกษาปรมัตถธรรม ท่านจะทราบว่า ขณะนั้น
เป็นอกุศลจิต ถ้าท่านเจริญสติ จิตประเภทไหน จิตที่หยาบกระด้าง หรือว่าเป็นจิตที่
เมตตากรุณาในขณะที่มีคำพูดอย่างนั้น

ท่านที่ต้องการจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ยังอยากจะทำให้วาจาที่ไม่ร้อนหูบ้างไหม และชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ต้องใช้วาจาใหม่กับบุคคลอื่น ในขณะที่นั้นไม่ใช่โอกาสที่จะให้อย่างอื่น แต่ให้วาจาที่อ่อนหวานได้

ประการที่ ๓ อตถจริยา

ข้อความในอรรถกถามีว่า เมื่อกิจด้วยทานและปิยวาจาไม่มี ทราบว่า ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยอตถจริยา แล้วก็สงเคราะห์ด้วยอตถจริยา กล่าวคือ การช่วยกิจการที่เกิดขึ้น

ถ้าใครจะทำอะไร เห็นว่าน่าจะใช้กำลังหรือดูจะเหนื่อยยาก หรือว่าอาจจะเสร็จช้า ถ้าท่านช่วยสักหน่อยหนึ่ง อาจจะเสร็จเร็วขึ้น และก็เหนื่อยเท่าไร อย่างนั้นควรไหมที่จะช่วย หรือว่าก็คงยังนั่งเฉย ๆ ดูตายเป็นไป ถ้าผู้ใดมีเมตตาจิต ท่านก็สามารถที่จะเจริญกุศลได้มาก

ประการที่ ๔ สมานัตตา

มีข้อความว่า เมื่อทราบว่า สำหรับผู้นี้กิจด้วยทานเป็นต้น ไม่มี แต่เขาควรสงเคราะห์ด้วยสมานัตตา ก็พึงสงเคราะห์ให้เสมอกับตนด้วยการบริโภค ด้วยการดื่ม การนั่งร่วมกัน เป็นต้น

ในภพนี้ ชาตินี้เป็นบุคคลนั้น เมื่อสิ้นภพชาตินี้ มีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดเป็นอีกบุคคลหนึ่ง ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นนามธรรม และเป็นรูปธรรม แต่ถ้าไม่รู้สภาพตามความเป็นจริงอย่างนี้ ย่อมมีความไม่เสมอกัน จะมีความถือตนเกิดขึ้น มีความสำคัญตนเกิดขึ้น แต่ผู้ที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้น ย่อมเป็นผู้ที่เมื่อไม่มีกิจด้วยทาน เป็นต้น ก็สงเคราะห์ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอกับตนด้วยการบริโภค การดื่ม การนั่งร่วมกัน เป็นต้น และผู้ที่ทำได้อย่างสนิทใจจริง ๆ เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่ฝันทำ เพราะบางคนอาจจะฝันทำบางกาละ บางโอกาส เพราะเห็นว่าเมื่อทำแล้วอาจจะได้ประโยชน์จากการทำเช่นนั้น แต่นั่นไม่ใช่อุปนิสัยหรืออหยาตัยจริง ๆ ซึ่งถ้าเป็นอหยาตัยจริง ๆ ของท่าน ท่านจะเป็นผู้ที่อ่อนโยนขึ้น ด้วยการเจริญสติปัฏฐานเป็นผู้ที่เห็นความเสมอกันของนามธรรมและรูปธรรม จะทำให้ท่านนั่งร่วมกัน บริโภค

ร่วมกันกับบุคคลอื่น ไม่ใช่ด้วยการฉ้อโกง หรือแม้แต่ปิยวาจา ก็ไม่ใช่ฉ้อโกง เพราะคิดว่าเป็นประโยชน์ และจะได้รับประโยชน์จากวาจาที่อ่อนหวานนั้น

สำหรับพยานชนในพระไตรปิฎก ข้อความที่ว่า ท่านหัตถกอุบาสกกราบทูลว่า

ข้าพระองค์รู้ว่า ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยความประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยความประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ

ก็โภคทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญถ้อยคำของข้าพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจน

ถ้อยคำของคนยากจน คนอื่นก็ไม่ค่อยจะเชื่อ ไม่ค่อยจะทำตาม เพราะฉะนั้น ถ้อยคำนี้เป็นเพียงคำอุปมาให้เห็นว่า บริษัท บริวารของท่านนั้นตั้งอยู่ในอนุศาสน์ คือ คำสอน โอวาทของท่าน ไม่สำคัญเหมือนถ้อยคำของคนยากจน

ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ อวฏฐิกสูตร อีกพระสูตรหนึ่ง กล่าวถึงเรื่องของทาน มีข้อความว่า

จริงอยู่ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต์ตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นฉันท คือ บุคคลผู้เสมอด้วยด้วยฝนไม่ตก ๑ ผู้ดูฝนตกในที่บางส่วน ๑ ผู้ดูฝนตกในที่ทั่วไป ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเสมอกันด้วยฝนไม่ตกเป็นอย่างไร

บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ให้ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่ปัก เครื่องประทีป แก้วสมณะ พราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยาจากทุกหมู่เหล่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เสมอด้วยฝนไม่ตก เป็นอย่างนี้แล

๑๙๒

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้จุฝนตกในที่บางส่วนเป็นอย่างไร

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีป แก่สมณะ พราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยากจกบางพวก ไม่ให้แก่บางพวก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้จุฝนตกในที่บางส่วนเป็นอย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้จุฝนตกในที่ทั่วไปเป็นอย่างไร

บุคคลบางคนในโลกนี้ยอมให้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีป แก่สมณะ พราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยากจกทั้งปวง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้จุฝนตกในที่ทั่วไปเป็นอย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้ว ในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลได้พบสมณะ พราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพกแล้ว ย่อมไม่แบ่งข้าว น้ำและเครื่องบริโภคน้ำให้ บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวบุคคลผู้เป็นบุรุษต่ำช้านั้นแลว่า เป็นผู้เสมอด้วยฝนไม่ตก

บุคคลโดยยอมไม่ให้ไทยธรรมแก่บุคคลบางพวก ย่อมให้แก่บุคคลบางพวก ชนผู้มีปัญญาทั้งหลายกล่าวบุคคลนั้นว่า จุฝนตกในที่บางส่วน

บุคคลผู้มีวาจาว่า ภิกษาคดี ผู้อนุเคราะห์สัตว์ทั่วหน้า มีใจยินดี ประดุจเรียรายไทยธรรมกล่าวอยู่ว่า จงให้ จงให้ ดังนี้

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เช่นนั้น รวบรวมทรัพย์ที่ตนได้แล้วด้วยความหมั่นโดยชอบธรรม ยังวณิพกทั้งหลายผู้มาถึงแล้วให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำโดยชอบ

เปรียบเหมือนเมฆบังล้อ กระหึ่มแล้ว ย่อมยังฝนให้ตก ยังน้ำให้ไหลนอง เต็มที่ดอน และที่ลุ่ม ฉะนั้น

เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว ฉะนั้นแล

จบข้อความในพระสูตร

ท่านเป็นบุคคลประเภทไหน

ถ้ายังเป็นบุคคลเหมือนกับฝนที่ตกในที่บางแห่ง ก็ยังไม่ได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงพอที่จะมีจิตเสมอ โดยไม่จำกัดการอุปการะช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บุคคลใด ซึ่งถ้าท่านรู้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม ท่านก็สงเคราะห์ได้มากขึ้น

ถ. ในขณะที่เรากำลังพิจารณาทานนั้น มีตัวตน แต่ถ้าในขณะที่เราพิจารณาทาน เราระลึกถึงลักษณะของนามและรูป จะได้กุศลทั้ง ๒ ชนิด หรือว่าจะอยู่ในประเภทสติปัฏฐานเท่านั้น เพราะในขณะนั้นเป็นนามและเป็นรูป

ส. ต้องได้กุศลทั้ง ๒ ประการแน่ ท่านที่ให้ทานโดยไม่เจริญสติปัฏฐาน ท่านก็ได้อานิสงส์ของท่านที่เป็นกุศลนั้นเท่านั้น แต่ว่าท่านที่ให้ทานและเจริญสติปัฏฐาน ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น ท่านละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ท่านก็มีโอกาสที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ไม่เหมือนท่านที่ให้ทาน แต่สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ถึงแม้ว่าท่านจะได้อานิสงส์ของท่าน ได้โภคสมบัติ ได้ทรัพย์สมบัติ ท่านก็ต้องวนเวียนไปในวัฏฏะเรื่อยไป แล้วแต่ว่าเป็นผลของกรรมอะไร ในโอกาสไหน ท่านก็รับผลของกรรมนั้น ในขณะนั้น เพราะเหตุว่าทุกชีวิตที่เกิดมาเป็นมนุษย์ก็เป็นผลของกุศลกรรม ซึ่งชีวิตแต่ละวันที่ปรากฏก็แสดงให้เห็นถึงการรับผลของอกุศลกรรม อุบัติเหตุต่าง ๆ การประทุษร้ายเบียดเบียนกันต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ท่านผู้ใดที่ให้ทานด้วย และเจริญสติปัฏฐานด้วย ท่านก็ได้อานิสงส์ ๒ ประการ

ถ. พระก็มี ชาววาสก็มี มีใบฎีกา บอกให้ทำทานอย่างโน้น ให้ทำทานอย่างนี้ บางคนเขารำคาญ เขาก็ให้ทานไป บางคนก็บอกว่า นิมนต์ไปข้างหน้าก่อน ยังไม่ศรัทธา การทำทานอย่างนี้คล้าย ๆ กับถูกบังคับมากกว่า ขอความกรุณาอาจารย์จะทำอย่างไรดี

สุ. ถ้าท่านเห็นว่า เป็นเรื่องที่เหมาะสมแก่การที่จะให้ ก็ให้ ไม่สมควรที่จะให้ ก็ไม่ให้ เพราะว่าการกุศลจิตไม่เกิด และที่ไม่ให้ เพราะจะให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์กว่าก็ได้ หรือถ้าคิดว่าจะให้ ก็ให้โดยดี

ขณะที่ไม่ให้ เป็นตัวท่านหรือเปล่า ขณะที่ให้ ก็ไม่ใช่ตัวตน ขณะที่ไม่ให้ก็ไม่ใช่ตัวตน สติจะต้องระลึกไว้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ขณะนั้นเกิดแล้ว ไม่ให้ผ่านไป แล้ว เป็นอย่างนั้นแล้ว ก็แล้วไป สติก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏต่อไป

แต่ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ รู้ทุกอย่างเลย อกุศลมีอะไรบ้าง โภคะ โทสะ โมหะ อิสสา มัจฉริยะ ล้วนแต่เป็นอกุศลที่ไม่ดีทั้งนั้น รู้ทั้งรู้ แต่ว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิดได้ แล้วก็เกิดอย่างรวดเร็วเหลือเกิน ก่อนที่ทันจะระลึกได้ ความไม่พอใจก็เกิดแล้ว หรือความไม่เต็มใจก็เกิดแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าได้เจริญสติ ระลึกถึงความละเอียดของจิตในขณะนั้น แม้ขณะนั้นก็เป็นอนัตตา ความไม่พอใจก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ความไม่เต็มใจก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ท่านที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ย่อมสามารถที่จะรู้สภาพของนามและรูปได้

สำหรับท่านผู้ฟังที่ข้องใจในเรื่องของบรรพชิตว่า ท่านจะมีการให้หรือไม่ ขอกล่าวถึง **พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปาจิตตวรรคที่ ๕ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑ เรื่องพระอาณนท** มีข้อความว่า

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามहांวัน เขตพระนครเวสาลี ครั้งนั้น กองขนม เครื่องขบฉันเกิดแก่พระสงฆ์ จึงท่านพระอาณนทได้กราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท ถ้าเช่นนั้นเธอจงให้ขนมเป็นทานแก่พวกคนกินเดน

ท่านพระอานนททุลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว จัดคนกินเดนให้นั่งตามลำดับ แล้วแจกขนมให้คนละขึ้น ได้แจกขนม ๒ ขึ้น สำคัญว่าขึ้นเดียวแก่ปริพาชกาผู้หนึ่ง พวกปริพาชกาที่อยู่ใกล้เคียงได้ถามปริพาชกาผู้นั้นว่า

พระสมณะนั้นเป็นคู่รักของเธอหรือ

นางนั้นตอบว่า

ท่านไม่ใช่คู่รักของฉัน ท่านแจกให้ ๒ ขึ้น สำคัญว่าขึ้นเดียว

ดูเรื่องของคนมีกิเลสว่า วุ่นวายสับสนแค่ไหน เพียงขนมที่คนอื่นได้รับคนละขึ้น แต่ท่านนางปริพาชกาผู้นี้ได้รับ ๒ ขึ้น เพราะท่านพระอานนทสำคัญว่าเป็นขึ้นเดียว ความที่เป็นผู้ที่มีกิเลสก็คิดไปต่าง ๆ นานา และเมื่อคิดแล้ว ดำริผิด วาจาผิดเกิดขึ้น เป็นเรื่องของเหตุปัจจัยทั้งนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนทเมื่อแจกขนมให้คนละขึ้น ได้แจกขนมให้ ๒ ขึ้น สำคัญว่าขึ้นเดียวแก่ปริพาชกาคนนั้นแหละซ้ำถึง ๓ ครั้ง พวกปริพาชกาที่อยู่ใกล้เคียงได้ถามปริพาชกาผู้นั้นว่า พระสมณะนั้นเป็นคู่รักของเธอหรือ

นางตอบว่า

ท่านไม่ใช่คู่รักของฉัน ท่านแจกให้ ๒ ขึ้น สำคัญว่าขึ้นเดียว

พวกปริพาชกาจึงล้อเลียนกันว่า

คู่รัก หรือ ไม่ใช่คู่รัก

เรื่องของมนุษย์ไม่ว่าสมัยไหน แม้ในครั้งที่ยังไม่เสด็จดับขันธปรินิพพาน และท่านพระอานนท ท่านเป็นพระโสดาบันบุคคล แต่แม้กระนั้นเพียงการกระทำที่พลาดพลั้ง ผิดพลาดไปด้วยความสำคัญผิด ก็เป็นเหตุให้บุคคลที่มีกิเลสนั้นเข้าใจต่าง ๆ นานา ซึ่งจะเห็นได้ว่า ชีวิตปกติของบรรพชิต มีการให้ทาน เจริญสติปัฏฐานด้วยในขณะนั้น

ผู้ที่เป็นภิกษุ ท่านละอาคารบ้านเรือนเพื่อประพฤติพรหมจรรย์ คือ มรรคมรรค ๘ ในเพศของบรรพชิต ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพูด จะนิ่ง จะคิด จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ ตามพระพุทธโอวาทที่ว่า ให้เจริญสติทุกลมหายใจเข้า ออก แม้กระนั้น พระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้ท่านกองชนมที่มีมากนั้นกับคนอื่น เพราะฉะนั้น ก็เจริญสติปฏิฐานได้ ไม่ใช่ว่าในขณะที่ให้ท่าน เจริญสติปฏิฐานไม่ได้

ข้อความต่อไปเป็นอีกเรื่องหนึ่ง คือ

อาชีวกอีกคนหนึ่งได้ไปสู่ที่อังคาส คือ ที่ถวายเป็นอาหารแด่พระภิกษุ ภิกษุรูปหนึ่งคลุกข้าวกับเนยใสเป็นอันมาก แล้วได้ให้ข้าวก้อนใหญ่แก่อาชีวกนั้น เมื่อเขาได้ถือก้อนข้าวนั้นไปแล้ว อาชีวกอีกคนหนึ่งได้ถามอาชีวกผู้นั้นว่า

ท่านได้ก้อนข้าวมาจากไหน

อาชีวกนั้นตอบว่า

ได้มาจากที่อังคาสของพระสมณะโคดม คฤหบดีโล้นนั้น

ไม่ได้คิดถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย เมื่อมีความเห็นผิด วาจาก็ผิดตามไปด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

อุบาสกทั้งหลายได้ยิน ๒ อาชีวกนั้นสนทนาปราศรัยกัน จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นถวายเป็นภัตแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า เดิรเถยิยพวกลีฬกเป็นผู้มุ่งติเตียนพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอย่าให้พระคุณเจ้าทั้งหลายให้ของแก่พวกเดิรเถยิยด้วยมือของตนเอง

เรื่องของการให้ การให้ด้วยความนอบน้อมนั้น ให้ด้วยมือของตนเอง ไม่ใช่ อย่างโยนให้ ไม่ใช่อย่างเหวี่ยงให้ เป็นการให้อย่างดี แต่สำหรับบรรพชิตเป็นโอกาสที่บุคคลอื่นจะเข้าใจผิดได้ อย่างเช่น ท่านพระอานนท์ เวลาที่ท่านให้ขนม ๒ ชิ้นด้วย

สำคัญว่าขึ้นเดียว ก็ทำให้คนอื่นกล่าวโทษ หรือว่าติเตียน หรือใช้วาจาที่ไม่สมควร หรือแม้แต่เวลาที่อาชีวกได้ก้อนข้าวจากพระภิกษุรูปหนึ่ง ก็ยังกล่าวอย่างนั้น

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อุบาสกเหล่านั้นเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา ครั้นอุบาสกเหล่านั้นอันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระ ผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ กลับไปแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงทำ ธรรมีกถาอันเหมาะสมแก่เรื่องนั้น อันสมควรแก่เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

เพื่อการรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อ ยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดใน ปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่ง พระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกลีกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ ว่าดังนี้

พระบัญญัติมีข้อความว่า

อนึ่ง ภิกษุใดให้ของเคี้ยวก็ดี ของกินก็ดี แก่โจรก็ดี แก่เปรตก็ดี แก่ปริพาชกก็ดี แก่ ปริพาชิกาก็ดี ด้วยมือของตน เป็นปาจิตติย

สำหรับทานใดจะมีอันสงฆ์มาก ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ทานวรรคที่ ๔ เขตตสูตร** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ไม่มี ผลมาก ไม่มีความดีใจมาก ไม่มีความเจริญมาก นาประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อย่างใด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นาในโลกนี้เป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ๑ เป็นที่ปนหินปนกรวด ๑ เป็นที่ดินเค็ม ๑ เป็นที่ไถลงลึกไม่ได้ ๑ เป็นที่ไม่มีทางน้ำเข้า ๑ เป็นที่ไม่มีทางน้ำออก ๑ เป็นที่ไม่มีเหมือง ๑ เป็นที่ไม่มีคันทนา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีผลดีใจมาก ไม่มีผลเจริญมาก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่เจริญแพร่หลายมาก สมณพราหมณ์ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์ในโลกนี้เป็นมิจฉาทิฎฐิ ๑ เป็นมิจฉาสังกัปปะ ๑ เป็นมิจฉาวาจา ๑ เป็นมิจฉากัมมันตะ ๑ เป็นมิจฉาชีวะ ๑ เป็นมิจฉาวายามะ ๑ เป็นมิจฉาสติ ๑ เป็นมิจฉาสมาธิ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่เจริญแพร่หลายมาก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ส่วนพืชที่บุคคลหว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการมีผลมาก มีผลดีใจมาก มีผลเจริญมาก นาประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างไร

นาประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อย่างไหนั้น ก็เป็นนาที่ตรงกันข้ามกับข้อต้น คือ เป็นนาซึ่งไม่เป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ๑ ไม่เป็นที่ปนหิน ปนกรวด ๑ ไม่เป็นที่ดินเค็ม เป็นที่ไถลงลึกได้ ๑ เป็นที่มีทางน้ำเข้าได้ ๑ เป็นที่มีทางน้ำออกได้ ๑ เป็นที่มีเหมือง ๑ เป็นที่มีคันทนา ๑

สำหรับบุคคลก็เช่นเดียวกัน ไม่ใช่เป็นผู้ที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ แต่เป็นผู้ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฎฐิ ๑ สัมมาสังกัปปะ ๑ สัมมาวาจา ๑ สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ สัมมาวายามะ ๑ สัมมาสติ ๑ สัมมาสมาธิ ๑

ท่านที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ มีผลมาก มีอานิสงส์มาก รุ่งเรืองมาก เจริญแพร่หลายมาก

พืชอันหวานลงในนาที่สมบรูณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ธัญชาติย่อมงอกงาม ไม่มีศัตรูพืช ย่อมแตกงอกงามถึงความไพบูรณ์ให้ผลเต็มที่ ฉนั้นใด โภชนะที่บุคคลถวายในสมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบรูณ์ ก็ฉนั้นนั้น ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบรูณ์ เพราะกรรมที่เขาทำนั้นสมบรูณ์แล้ว เพราะฉนั้น บุคคลในโลกนี้ ผู้หวังกุศลสัมปทา จงเป็นผู้มีประโยชน์ถึงพร้อม พึงคบหาท่านผู้มีปัญญาสมบรูณ์ ปุญญสัมปทาย่อมสำเร็จได้อย่างนี้

ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ได้จิตตสัมปทาแล้ว กระทำกรรมให้บริบูรณ์ ย่อมได้ผลบริบูรณ์ รู้โลกนี้ตามเป็นจริงแล้ว พึงถึงทิฏฐิสัมปทา อาคัยมัคค-สัมปทา มีใจบริบูรณ์ ย่อมบรรลุลุรหัต เพราะกำจัดมลทินทั้งปวงได้แล้ว บรรลุถึงนิพพานสัมปทาได้แล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้น จักเป็นสัพพสัมปทา

เพราะฉนั้น สังฆทาน หรือว่าการให้กับผู้ที่เป็นเชตบุญจึงมีอานิสงส์มาก นอบน้อมต่อพระอริยเจ้า ถ้าไม่คิดถึงความเป็นพระอริยสงฆ์ ไม่คิดถึงความเป็นพระอริยเจ้าแล้ว จะมีความต่างกันของการให้ไหม

ให้ทานแก่บุคคลอื่น ยาจก วณิก หรือว่าคนกำพร้า คนเดินทาง กับการถวายแด่พระอริยเจ้า มีความต่างกันที่จิตจะนอบน้อมได้ในสงฆ์ เพราะเหตุว่าระลึกถึงความเป็นพระอริยเจ้าของพระอริยสงฆ์ทั้งหลาย การให้นั้นจึงสามารถที่จะนอบน้อมในขณะที่ได้ แต่ถ้าให้โดยที่ไม่ระลึกถึงความเป็นพระอริยเจ้า ก็เกือบจะไม่ต่างกันเลย กับการให้บุคคลอื่น เพราะว่าจิตในขณะนั้น ไม่ได้น้อมระลึกถึงความเป็นพระอริยสงฆ์ ก็เป็นทานทั่วไป เหมือนกับให้บุคคลอื่น ถึงแม้ว่าจะมีการเตรียมการอย่างใหญ่โตสักเท่าไรก็ตาม ใช้โภคทรัพย์มากสักเท่าไรก็ตาม แต่ใจของท่านไม่เสมอเหมือนกับเวลาที่ท่านน้อมระลึกถึงว่า ท่านถวายแด่พระอริยเจ้า

ความเป็นสงฆ์ ความเป็นสังฆรัตนะ หมายความว่าถึงความเป็นพระอริยเจ้าที่จะเคารพได้สูง ที่จะทำให้นอบน้อมได้อย่างยิ่ง ก็โดยประการเดียว คือ น้อมระลึกถึง

ความเป็นพระอริยเจ้า มิฉะนั้นแล้วขณะที่ให้ก็เหมือนกับการให้บุคคลอื่น จิตจะไม่
นอบน้อมถึงกับเป็นสังฆทาน

๑๙๓

ผู้ที่ประพฤติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นคุณธรรมของพระอริยเจ้า หรือผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงความเป็นพระอริยเจ้า เพราะฉะนั้น ถ้าจะเปรียบกับนาก็เป็นนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ก็ย่อมจะให้ผลมาก นี่เป็นเหตุที่ว่า เพราะเหตุใดการถวายทานแก่ท่านที่ทรงคุณธรรมมีผลมาก ซึ่งในพระสูตรนี้มีข้อความที่ว่า

โภชนะที่บุคคลถวายในสมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบูรณ์ ก็ฉันนั้น ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบูรณ์ เพราะกรรมที่เขาทำนั้นสมบูรณ์แล้ว เพราะฉะนั้น บุคคลในโลกนี้ ผู้หวังกุศลสัมปทา (คือ การถึงพร้อมด้วยกุศล) จงเป็นผู้มีประโยชน์ถึงพร้อม พึงคบหาท่านผู้มีปัญญาสมบูรณ์ ปัญญาสัมปทาย่อมสำเร็จได้อย่างนี้

ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ได้จิตตสัมปทาแล้ว กระทำกรรมให้บริบูรณ์ ย่อมได้ผลบริบูรณ์ รู้โลกนี้ตามเป็นจริงแล้ว พึงถึงทิฏฐิสัมปทา

ที่ได้ผลไพบูลย์เพราะเหตุนี้ เพราะถ้าท่านให้ทานกับบุคคลที่ไม่ประพฤดี ไม่ปฏิบัติเพื่อความเห็นแจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง จะมีอะไรที่ช่วยท่านได้ ที่จะทำให้กุศลของท่านสมบูรณ์ขึ้นถึงการดับกิเลสได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท แต่ถ้าท่านถวายทานแก่ท่านผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ และเป็นผู้ที่บรรลุถึงทิฏฐิสัมปทา และท่านคบหาสมาคมกับบุคคลนั้น ท่านก็ย่อมได้บรรลุผลที่สมบูรณ์ที่สุดของกุศล คือ การที่ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ

ข้อความต่อไปมีว่า

พึงถึงทิฏฐิสัมปทา อาศัณฺณํคคสัมปทา มีใจบริบูรณ์ ย่อมบรรลุอรหัต เพราะกำจัดมลทินทั้งปวงได้แล้ว บรรลุนิพพานสัมปทาได้แล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้น จัดเป็นสัพพสัมปทา

ถึงพร้อมทุกประการทีเดียว เวลาที่หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะเหตุว่าถ้าท่านให้ทานในบุคคลทุกศีล จะได้รับประโยชน์อะไร เพิ่มพูนมิจฉาทิฏฐิมากขึ้น เมื่อมิจฉาทิฏฐิมากขึ้น มิจฉาวาจาน้อยลงหรือเปล่า มิจฉากัมมันต่น้อยลงหรือเปล่า ไม่ได้น้อยลง ซึ่งก็เหมือนกับส่งเสริม หรือสนับสนุนมิจฉาทิฏฐิ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ

ถึงแม้ว่าท่านจะให้ทาน ได้อานิสงส์ของท่านโดยท่านเกิดมาเป็นผู้ที่มีโภคสมบัติ มีทรัพย์สมบัติ แต่ท่านต้องถูกเบียดเบียนจากผู้ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ เพราะฉะนั้น จะชื่อว่าให้ผลไพบูลย์ไม่ได้

ธรรมทั้งหมดประกอบด้วยเหตุผล แม้แต่ที่ว่า สังฆทานเป็นเลิศ เพราะเหตุว่า จะนำไปสู่ความสมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ ที่ทำให้บรรลุความเป็นพระอรหันต์ได้

อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต ศีลสูตร มีข้อความสั้น ๆ ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมใดอยู่ มนุษย์ในบ้านหรือนิคมนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมากด้วยเหตุ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน

คือ กาย ๑ วาจา ๑ ใจ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมใดอยู่ มนุษย์ในบ้านหรือนิคมนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมากด้วยเหตุ ๓ ประการนี้แล

กาย วาจา ใจสะอาด ไม่เบียดเบียนใคร เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะไม่ใช้บรรพชิตบุคคลใดก็ตามที่มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ก็ย่อมจะไม่ทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อน มีแต่จะได้รับสิ่งที่ดี ได้เห็นการกระทำหรือกายที่สะอาด ได้ยินธรรม ได้ฟังธรรม เพราะฉะนั้น ก็ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก

ถ. การที่จะทำแต่สังฆทานอย่างเดียวโดยไม่ทำทานประเภทอื่น รู้สึกว่าจะตักตูละเล็กลง ๆ น้อย ๆ ไป แล้วจะขัดกับผลประเภทที่ ๓ ที่อาจารย์บรรยายไว้หรือเปล่า

สุ. นี่เป็นเหตุที่ได้กล่าวถึงเรื่องของทานหลายนัย เช่น เรื่องบุคคลที่อุปมาเหมือนกับฝนที่ไม่ตก ฝนที่ตกบางแห่ง และฝนที่ตกทั่วไป เพราะฉะนั้น ในพระธรรม

วินัย มีแต่ข้อความพยานะที่ทรงแสดงให้เจริญกุศลทุกประการ แต่ว่าทรงแสดงเหตุและผลของกุศลแต่ละประการนั้นด้วย ถึงแม้ว่าสังฆทานจะมีผลมาก แต่ไม่ใช่มุ่งหมายจะให้ทำแต่สังฆทานประการเดียว ทรงแสดงไว้จริงว่า สังฆทานมีอานิสงส์มาก ให้ผลมากเพราะเหตุอย่างไร แต่ไม่มีข้อความที่ว่า ให้พุทธบริษัททำแต่เฉพาะสังฆทานอย่างเดียว แม้แต่ข้อความในพระวินัยปิฎก พระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้ท่านพระอานนท์แจกอาหารที่มีกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกด้วย ทั้ง ๆ ที่สังฆทานมีประโยชน์มาก มีอานิสงส์มาก แต่ไม่ใช่ให้พุทธบริษัททำแต่เฉพาะสังฆทานเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการให้แก่บุคคลที่เป็นมิชฉาภิภูริ ถึงแม้ว่าท่านจะได้รับอานิสงส์ของท่านมากมาย ท่านก็ยังถูกเบียดเบียนให้เดือดร้อนได้จากบุคคลเหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงไม่เชื่อว่ามีผลที่ไพบูลย์

ไม่ควรที่จะคิดว่า ท่านไม่มีวันที่จะเป็นพระอรหันต์ ถ้าท่านเจริญความเห็นถูก มีความเห็นถูกซึ่งเป็นเหตุ ที่ละเล็กทีละน้อย ย่อมถึงความสมบูรณ์ที่จะประจักษ์สภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริงได้ ถ้าเหตุของการที่จะให้บรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลมี ท่านย่อมจะบรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลได้ และถ้าท่านเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ท่านก็จะถึงความ เป็นพระอรหันต์แน่นอน

ในอดีตก็มีพระอรหันต์ ด้วยการที่สะสมอบรมบารมีในครั้งอดีต เพราะฉะนั้น ถ้าในปัจจุบันชาตินี้ยังไม่ได้บรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ จะบรรลุได้ ถ้าเจริญเหตุให้สมควรกับผล เพราะฉะนั้น ในบรรดาทานทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ธรรมทานเป็นเลิศ

ใน **ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ทานสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ คือ การแจกจ่ายอามิส ๑ การแจกจ่ายธรรม ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาการแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ การแจกจ่ายธรรมเป็นเลิศ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส
๑ การอนุเคราะห์ด้วยธรรม ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วย
ธรรมเป็นเลิศ

ที่กล่าวถึงสูตรนี้ ก็เพื่อที่จะให้ท่านเห็นเหตุและผล และความสอดคล้องกัน
ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ แม้แต่ในข้อที่ว่า ธรรมทานเป็นเลิศ และสังฆทานมี
ผลมาก มีอานิสงส์มากนั้น ก็เป็นเหตุเป็นผลซึ่งสอดคล้องกัน

ข้อความใน **ทานสูตร** มีต่อไปว่า

พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสทานใดว่า อย่างยิ่ง ยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาค
ได้ทรงสรรเสริญการแจกจ่ายทานใดว่า อย่างยิ่ง ยอดเยี่ยม วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใส
ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ผู้เป็นเขตอันเลิศ รู้ชัดอยู่ซึ่งทาน และการ
แจกจ่ายทานนั้น ๆ ใครจะไม่พึงบูชา (คือ ให้ทาน) ในกาลอันควรเล่า ประโยชน์อย่าง
ยิ่งนั้นของผู้แสดงและผู้ฟังทั้งสอง ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมด
จด ประโยชน์อย่างยิ่งนั้นของผู้ไม่ประมาทแล้วในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมด
จด

จบข้อความใน ทานสูตร

จะเห็นได้ว่า พระสูตรสมบุรณ์ ไม่ใช่เพียงแต่ทรงแสดงไว้เฉย ๆ ว่า ธรรมทาน
เป็นเลิศ แต่ยังทรงแสดงข้อความทำยพระสูตรว่า ประโยชน์อย่างยิ่งนั้นของผู้แสดงและ
ผู้ฟังทั้งสอง ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมดจด ประโยชน์อย่าง
ยิ่งนั้น ของผู้ไม่ประมาทแล้วในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมดจด เพราะทรงสอนให้
เจริญกุศลทุกประการ ตั้งแต่ในขั้นของทาน ในขั้นของศีล ในขั้นของความสงบของจิต
และในขั้นของการเจริญปัญญา

ใน **อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต สปัฏฐสูตร ที่ ๑** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัมปยุตตทาน ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ ให้ของสะอาด ๑ ให้ของประณีต ๑ ให้ตามกาล ๑ ให้ของสมควร ๑ เลือกให้ ๑ ให้เนื่องนิตย ๑ เมื่อให้จิตผ่องใส ๑ ให้แล้วดีใจ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัมปยุตตทาน ๘ ประการนี้แล สัมปยุตตทานให้ทาน คือ ข้าว และน้ำที่สะอาด ประณีต ตามกาล สมควร เนื่องในผู้ประพฤดิพรหมจรรย์ ผู้เป็นเขตดี บริจาคของมาก แล้วก็รู้สึกเสียดาย ท่านผู้มีปัญญาเห็นแจ้งย่อมสรรเสริญทานที่สัมปยุตตให้แล้วอย่างนี้ เมธาวิบัณฑิต ผู้มีศรัทธา มีใจอันสละแล้ว บริจาคทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุข

มโนรทปฺปนี อรรถกถา มีข้อความว่า

ที่ว่า ให้ของสะอาด คือ ของที่สะอาดงดงาม

เวลาให้ เคยดูวัตถุทานหรือไทยธรรมที่ท่านจะให้บ้างหรือเปล่าว่า ประณีตมากน้อยแค่ไหน หรือว่ายังสกปรก ไม่สะอาด เปื้อนด้วยฝุ่น ไม่น่าดู ไม่น่ารับ หรือว่าเป็นของที่สะอาดงดงาม ดีพอที่จะทำให้ผู้ที่รับรู้สึกปลาบปลื้มดีใจ โสมนัส

เพราะฉะนั้น การให้ทาน ควรจะให้สิ่งที่สะอาดงดงาม แสดงว่าจิตใจของท่านมีความเต็มใจจริง ๆ รู้ว่าถ้าให้สิ่งนั้นแล้ว ผู้รับจะปลาบปลื้ม

ประการต่อไปที่ว่า

ให้ของประณีต

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ที่ว่า ให้ของประณีต คือ ถึงพร้อมแล้วด้วยดี

นอกจากจะสะอาดแล้ว ของนั้นก็ยังเป็นของที่ประณีตด้วย

ข้อว่า ให้ตามกาล คือ ให้ทานตามกาลที่ควรและเหมาะสม

ข้อว่า ให้ของสมควร คือ กับปิยะ สิ่งใดสมควร ก็ให้สิ่งนั้น

ข้อว่า เลือกให้ ใครควรแล้วจึงให้ คือ สอบสวนปฏิบัติาหหรือทานว่า ทานให้แก่ผู้ใดแล้วมีผลมาก ให้แก่ผู้ใดไม่มีผลมาก ต้องเป็นผู้ฉลาดในการที่จะให้ทาน

ถ. ที่กล่าวว่า การให้ธรรมทานเป็นเลิศ เป็นทานอันยอดเยี่ยม แต่ถ้าผู้ให้ธรรมทาน ให้ผิดไปจากที่พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ด้วยความเข้าใจผิด หรือไม่เฉลียวใจ หาใช่มีเจตนาที่จะบิดเบือนธรรมของพระพุทธองค์แต่อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ และผู้ฟังก็ยึดถือว่าผู้ให้นี้ให้ตรงแล้ว ทานเช่นนี้จะมีอานิสงส์เป็นยอดเยี่ยมได้หรือไม่

ส. ไม่ใช่ธรรมทาน เป็นการเผยแพร่มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด เป็นอกุศล ไม่ได้เกิดประโยชน์ทั้งกับตนเองและผู้อื่น ทั้งมนุษย์และเทวดา ตรงกันข้ามกับสัตบุรุษผู้เกิดมาแล้วย่อมเกิดประโยชน์ทั้งกับตนเอง เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

ถ. ผู้ที่แสดงธรรม หรือผู้ที่ให้ธรรมทานนั้น ท่านมีความบริสุทธิ์ใจของท่านจริง ๆ ท่านเข้าใจของท่านเช่นนั้นจริง ๆ ว่า ความเข้าใจเช่นนี้ของท่านเป็นความบริสุทธิ์ถูกต้อง ท่านไม่มีเจตนาเป็นอื่น

ส. ตรวจสอบเทียบกับพระธรรมวินัยได้ ท่านผู้บรรยายธรรมจะต้องเป็นผู้ที่ละเอียดรอบคอบ เทียบเคียง สอบสวนว่า ธรรมที่ท่านกำลังบรรยายอยู่เป็นธรรมจริง ๆ ถ้าไม่ตรวจสอบทาน ท่านก็ยังคงยืนยันอยู่อย่างนั้นว่าถูกแล้ว สิ่งที่ทำให้เป็นธรรมแล้ว

ถ. ผู้ที่ให้ธรรมทานนั้น ท่านก็กล่าวว่า ท่านตรวจแล้ว สอบแล้ว ท่านเข้าใจว่าของท่านถูกต้อง ตรงตามพระธรรมวินัยจริง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไรดี

ส. ท่านผู้ฟังก็มีโอกาสตรวจสอบผู้ที่บรรยายธรรมได้ ไม่ใช่ว่าฟังแล้วต้องเชื่อ ถ้าฟังแล้วยังไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล ท่านก็รับฟัง และตรวจสอบกับพระธรรมวินัยให้ละเอียดขึ้น ถ้าตรงกับพระธรรมวินัย ก็ถือว่าท่านฟังธรรม และท่านประพฤติปฏิบัติธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว

สำหรับผู้บรรยาย หรือว่ามีตรสหายผู้มีความเห็นผิด ก็ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถที่จะไปแก้ไขได้ ต้องแล้วแต่เหตุปัจจัยที่สะสมกันมา ถ้าไม่เคยสะสมความโง่เขลาที่จะเห็นผิด ยึดมั่นในข้อปฏิบัติที่ผิด ก็ย่อมทิ้งความเห็นผิดและข้อปฏิบัติที่ผิดนั้นได้ แต่ถ้าสะสมโง่เขลามามากที่จะยึดไว้มั่นคงทีเดียว แม้พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ก็ยังไม่สามารถที่จะเกื้อกูลอนุเคราะห์ผู้หนึ่งได้

การเจริญสติเป็นปกติในชีวิตประจำวันมีแต่ประโยชน์ ไม่มีโทษเลย แต่ถ้าท่านมีมิจฉาทิฐิ มีความเห็นผิด ไม่เจริญสติปฏิฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ออกุศลก็เพิ่มพูน พอกพูนขึ้น และจะไม่รู้ลักษณะของสัมมาสติเลย เพราะเหตุว่าสัมมาสติเป็นสภาพที่ระลึกได้ตรงลักษณะสภาพธรรม สติไม่ใช่ดู สติเป็นสภาพที่ระลึกได้ ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ สัจธรรม คือ สภาพธรรมที่มีจริง เป็นของจริง และก็

กำลังเห็น เป็นของจริงหรือเปล่า ธรรมใช้คำว่า **สัจธรรม**

การได้ยิน ธรรมดาในขณะนี้ จริงหรือไม่จริง ภาษาไทยใช้คำว่า ของจริง สภาพธรรมที่มีจริง ภาษาบาลีใช้คำว่า **สัจธรรม** คือ ธรรมที่มีจริง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่รู้สภาพของธรรม ที่เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ที่กำลังปรากฏชื่อว่า เป็นผู้รู้สัจธรรม ถ้าท่านรู้ชัด ประจักษ์ในความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง จนกระทั่งรู้แจ้ง ท่านก็เป็นพระอรหันต์แล้ว แต่ถ้าท่านยังไม่รู้แจ้ง สัจธรรมก็มีอยู่เรื่อย ๆ ทุก ๆ ขณะตลอดเวลา แต่ท่านก็ไม่ทราบว่าเป็นสัจธรรม

บางท่านใครที่จะรู้สัจธรรม ไปแสวงหาสัจธรรม จะพบไหม กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ กำลังเป็นโลภะ สัจธรรมหรือเปล่า ทำไมไปแสวงหาสัจธรรม ในเมื่อสัจธรรมมีอยู่ทุกขณะ แต่ถ้าท่านยังไม่รู้จักสัจธรรม แล้วท่านก็จะไปแสวงหาสัจธรรม ท่านไม่มีวันที่จะได้ประจักษ์สภาพความจริงของสัจธรรมเลย เพราะว่าโลภะขณะนี้ เป็นสัจธรรม โทสะขณะนี้ เป็นสัจธรรม เห็นขณะนี้ เป็นสัจธรรม สี่ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทั้งหมดที่กำลังปรากฏ มีลักษณะความเป็นอนัตตาจริง ๆ ไม่ต้องมีใครไปบังคับสภาพธรรมเหล่านี้ มีเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้นแล้ว

เวลานี้รู้สึกเย็นไหม บางท่านอาจจะรู้สึกร้อน เป็นสัจธรรมหรือเปล่า สภาพธรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา อาศัยเหตุปัจจัยก็เกิดปรากฏ มีลักษณะอย่างนั้น

อย่างใน **ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีตามรรค มหาวรรค อินทริยกถา** มีข้อความว่า

ปุถุชนเจริญวิปัสสนา ย่อมเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยอาการ ๙ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้ด้วยอาการ ๙ เป็นไหน

ประการที่ ๑ ปุถุชนเจริญวิปัสสนา ย่อมเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความเป็นของไม่เที่ยง ๑ ย่อมเป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นของเที่ยง ๑

ประการที่ ๒ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นทุกข์ ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นสุข ๑

ประการที่ ๓ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นอนัตตา ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นอัตตา ๑

ประการที่ ๔ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความสิ้นไป ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นก้อน ๑

ประการที่ ๕ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความเสื่อมไป ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความประมวลมา ๑

ประการที่ ๖ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความแปรปรวน ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความยั่งยืน ๑

ประการที่ ๗ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นสภาพหानิมิตมิได้ ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยเป็นสภาพนิमित ๑

ประการที่ ๘ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยเป็นสภาพไม่มีที่ตั้ง ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยสภาพมีที่ตั้ง ๑

ประการที่ ๙ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยเป็นสภาพสูญ ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความยึดมั่น ๑

ปุถุชนเจริญวิปัสสนา ย่อมเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยอาการ ๙ เหล่านี้ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้ด้วยอาการ ๙ เหล่านี้

๑๙๔

ส. ประการที่ ๑ ปุถุชนเจริญวิปัสสนา ย่อมเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดย
ความเป็นของไม่เที่ยง ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นของเที่ยง ๑

พิจารณาระลึกถึงสภาพความเป็นจริงของธรรมทั้งหลายซึ่งไม่เที่ยง เสียเมื่อ
สักครู่นี้หมดแล้ว ได้ยินเมื่อสักครู่นี้หมดแล้ว เย็นเมื่อสักครู่นี้หมดแล้ว ที่รู้ว่าเย็นเมื่อ
สักครู่นี้ก็หมดแล้ว รวดเร็วเหลือเกิน

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่ไปแสวงหาสัจธรรมที่อื่น แต่สติระลึก
ลักษณะของสัจธรรมที่เกิดปรากฏแล้วเพราะเหตุปัจจัย และไม่เที่ยงด้วย เพราะฉะนั้น
ปุถุชนเจริญวิปัสสนาย่อมเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นของไม่เที่ยง ๑ เป็น
ผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นของเที่ยง ๑

ประการที่ ๒ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นทุกข์ ๑ เป็นผู้ฉลาดใน
ความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นสุข ๑

ที่ว่าเป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง สภาพที่ไม่เที่ยงจะเป็นสุขได้ไหม หมดไปแล้ว
หมดไปจริง ๆ จะสุขได้อย่างไรกับสิ่งที่ปรากฏเพียงชั่วขณะนิดเดียว และหมดไปเลย

เพราะฉะนั้น ที่ว่าเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นทุกข์ ทุกข์เพราะไม่
เที่ยง เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นสุข เพราะสุขนั้นก็แปรปรวน
เปลี่ยนไป หมดไป

ประการที่ ๓ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยความเป็นอนัตตา ๑ เป็นผู้ฉลาดใน
ความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นอัตตา ๑

ถ้าไม่มีลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ ปรากฏ จะถ่ายทอดความคิด
ที่ว่าเป็นอัตตาไม่ได้เลย แต่ที่จะประจักษ์ว่าเป็นอนัตตา เพราะมีลักษณะปรากฏแล้วก็
หมดไป เสียเกิดขึ้นปรากฏแล้วก็หมดไป ลักษณะนั้นไม่ใช่ตัวตน แต่ถ้าสติไม่ระลึก

จริง ๆ ไม่สามารถที่จะถ่ายทอดสภาพธรรมที่เกิดขึ้นสืบต่อกัน ประชุม ควบคุมรวมกัน เป็นกลุ่มเป็นก้อนได้

ประการที่ ๔ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความสิ้นไป ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นก้อน ๑

อะไร ๆ ที่ยังประชุม ควบคุม รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน จะไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ไหม เพราะฉะนั้น ถ้าทราบใดที่ยังประชุมรวมกันเป็นก้อน จะไม่ปรากฏความสิ้นไป เพราะฉะนั้น ในประการที่ ๔ นี้ จึงเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความสิ้นไป ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความเป็นก้อน ๑

ประการที่ ๕ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความเสื่อมไป ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความประมวลมา ๑

สิ่งที่เสื่อมไปแล้ว ก็หมดไปแล้ว อย่าประมวล มาเชื่อม มาโยง มาต่อ มารวมกัน เอาไว้อีก หรือว่าสิ่งที่กำลังปรากฏ ก็ปรากฏแต่ละทาง แต่ละลักษณะ อย่าประมวล นำมาเชื่อม มาโยง มาต่อกันให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน

สำหรับประการที่ ๖ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยความแปรปรวน ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความยั่งยืน ๑

ตั้งแต่เมื่อสักครู่นี้จนถึงเดี๋ยวนี้ ไม่เคยระลึกถึงความแปรปรวนของสภาพธรรม แต่ละลักษณะที่ปรากฏเลย

ประการที่ ๗ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยเป็นสภาพหानิมิตมิได้ ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยสภาพมีนิमित ๑

นิमित ในที่นี้หมายถึง นิमितที่ว่าเที่ยง ว่าเป็นสุข ว่าเป็นอัตตา

ประการที่ ๘ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยเป็นสภาพไม่มีที่ตั้ง ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยสภาพมีที่ตั้ง ๑

นามที่กำลังเห็น เกิดแล้วดับไปเลย อาศัยเหตุปัจจัยใดเกิดขึ้นก็ดับไป เมื่อหมดปัจจัยนั้น ก็ได้ยิน เมื่อหมดเหตุปัจจัยแล้ว ได้ยินก็ดับ ไม่ใช่ว่า ไปมีที่ตั้งที่เก็บไว้เดี๋ยวจะมาใหม่ หรือว่าเดี๋ยวจะเกิดขึ้นอีก ที่เกิดอีกก็เป็นนามใหม่ เป็นรูปใหม่ที่มีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้น แต่ไม่ใช่ว่ามีที่เก็บ ไม่ใช่มีที่ตั้งที่ถาวร ทุกขณะนี้เสื่อมไป ลื่นไป แปรปรวนไปอย่างรวดเร็วมาก แต่เพราะเหตุว่าไม่รู้สภาพธรรมที่เป็นสังขธรรมตามปกติตามความเป็นจริง จึงไม่สามารถที่จะละคลายการที่เคยยึดถือชีวิตปกติประจำวันว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ประการที่ ๙ เป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้โดยเป็นสภาพสูญ ๑ เป็นผู้ฉลาดในความไม่ตั้งไว้โดยความยึดมั่น ๑

อาการ ๙ ย่อลงแล้วคือ มนสิการถึงความไม่เที่ยง มนสิการถึงความเป็นทุกข์ มนสิการถึงความเป็นอนัตตา แต่ทรงบัญญัติพยัญชนะหลายประการ เป็นต้นว่า ความเสื่อม เวลาที่ยังไม่ประจักษ์ความไม่เที่ยง ก็ประจักษ์ความเสื่อมก่อนก็ได้

ใจความสำคัญ คือ ให้มีโยนิโสมนสิการ ซึ่งถ้าแปลตามพยัญชนะ คือ กระทำไว้ในใจด้วยอุบายที่แยบคาย แต่ในที่นี้หมายความว่า พิจารณาตามคลองของสภาพธรรมนั้น ๆ เมื่อสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่เที่ยง ท่านก็ระลึกถึงความไม่เที่ยงของธรรมนั้น เมื่อธรรมนั้นเป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง ท่านก็ให้สติระลึกไว้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ และทุกสิ่งที่ปรากฏที่สติระลึก ไม่เที่ยงทั้งนั้น ลักษณะที่ไม่เที่ยงนั้นเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่จะต้องมนสิการตามคลองหรือตามสภาพของธรรมนั้น ๆ นั่นเอง ต้องมีลักษณะจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ มีแข็ง มีอ่อน มีเย็น มีร้อน มีเสียง มีได้ยิน มีเห็น มีสี มีกลิ่น มีรส ไม่ใช่ตัวตนเลย เพราะว่าลักษณะนั้นกำลังปรากฏทางนั้นทางเดียว

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งกล่าวว่า การที่สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ เป็นเพียงอินทรีย์สังวรเท่านั้น

กำลังเห็น สติเกิดขึ้นรู้ลักษณะของนาม ลักษณะของรูป เวลาที่ได้ยิน สติก็ระลึกถึงลักษณะของนาม หรือว่าลักษณะของรูป ไม่ใช่เพียงชั้นอินทรีย์สังวร เพราะเหตุว่าปัญญาผู้รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมพร้อมกับสติ ถ้าท่านผู้นั้นเข้าใจว่า

การระลึกอย่างนี้เป็นแต่เพียงขั้นของอินทรีย์สังวรแล้ว ปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงจะรู้เมื่อไร ถ้าสติไม่ระลึกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ศึกษาเพียบเคียงธรรม ไม่ตรวจสอบ ไม่เจริญสติปัฏฐาน ไม่พิจารณาเหตุผล ก็ไม่ตรงตามอรรถ ไม่ตรงกับความเป็นจริง แต่ถ้าท่านไม่ยึดมั่นในความเห็น และท่านตรวจสอบกับพระธรรมวินัยด้วย ก็จะทำให้ท่านสามารถที่จะทิ้งความเห็นผิดได้

อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต หานิสุตต มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนพุทธบริษัทว่า

ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่อุบาสก คือ อุบาสกใดขาดการเยยมเยียนภิกษุผู้อบรมตน ๑ ละเลยการฟังธรรม ๑ ไม่ศึกษาในอริศีล ๑ มีความไม่เสื่อมใสเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปในภิกษุทั้งหลาย ๑ ตั้งจิตติเตียนปรารภนาพึงสัทธรรม ๑ แสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนานี้ ๑ แล้วกระทำสักการะก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑ อุบาสกนั้นต้องเสพธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม อันเราแสดงแล้ว ๗ ประการนี้แล ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม

อุบาสกใดไม่ขาดการเยยมเยียนภิกษุผู้อบรมตน ๑ ไม่ละเลยการฟังอริยธรรม ๑ ศึกษาอยู่ในอริศีล ๑ มีความเสื่อมใสเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปในภิกษุทั้งหลาย ๑ ไม่ตั้งจิตติเตียนปรารภนาพึงสัทธรรม ๑ ไม่แสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนานี้ ๑ แล้วกระทำสักการะก่อนในเขตบุญในศาสนานี้ ๑ อุบาสกนั้นต้องเสพธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม อันเราแสดงดีแล้ว ๗ ประการนี้แล ย่อมไม่เสื่อมจากสัทธรรม

สำหรับ ธรรม ๗ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่อุบาสก คือ

ประการที่ ๑ อุบาสกใดขาดการเยยมเยียนภิกษุผู้อบรมตน

ความหมายทั่ว ๆ ไปของคำว่า ภิกษุ ใน **สัมโมหวิโนทนี สติปัฏฐานวิภังค์** มีข้อความว่า

คำว่า อธิ ภิกษุ นี้

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งในทวโลก ตรัสสติปัฏฐานวิงค์นี้ ทรงแสดง พระอภิธรรมที่ดาวดึงส์ทวโลก แม้ภิกษุรูปเดียวผู้นั่งในสำนักของพระผู้มีพระภาคใน ทวโลกนั้นไม่มี (สวรรคไม่มีพระภิกษุ แต่พระผู้มีพระภาคก็ยังตรัสว่า อภิ ภิกษุ) เมื่อ เป็นเช่นนี้ เพราะเหตุที่ภิกษุทั้งหลายย่อมเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ เหล่านี้อยู่ สติปัฏฐาน เหล่านี้จึงเป็นโคจรแห่งภิกษุ คือ เป็นภิกษุโคจร

ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกว่า อภิ ภิกษุ ดังนี้

เป็นของธรรมดาสำหรับผู้ที่เป็นพระภิกษุที่ท่านบรรพชาอุปสมบท ละอาคาร บ้านเรือน ก็เพื่อเจริญข้อประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งก็ย่อมจะต้อง เจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔

ถามว่า ก็พวกภิกษุเท่านั้นหรือเจริญสติปัฏฐานเหล่านี้ คนอื่นมีภิกษุณี เป็น ต้น เจริญไม่ได้หรือ

แก้วว่า ถึงคนเหล่านี้มีภิกษุณี เป็นต้น ก็เจริญได้ แต่ว่าพวกภิกษุเป็นบริษัท ที่เลิศ คือ เป็นอัคปาริสา พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า อภิ ภิกษุ ดังนี้ เพราะการที่ ภิกษุเป็นบริษัทชั้นเลิศด้วยประการฉะนี้

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้น เพราะทรงแสดงความเป็นภิกษุ ด้วยข้อปฏิบัติ จริยอยู่ผู้ใดดำเนินตามข้อปฏิบัตินี้ ผู้นั้นก็ชื่อว่าภิกษุ ด้วยว่าผู้ปฏิบัติ ดำเนิน จะเป็นเทพหรือมนุษย์ก็ตามที่ ถึงการนับว่าเป็นภิกษุทั้งนั้น

เหมือนอย่างที่เราได้เห็นว่า แม้ถ้าว่าบุคคลใด ผู้ประดับตกแต่งแล้ว ผู้สงบ ผู้ฝึก แล้ว ผู้เที่ยงแท้ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้วางท่อนไม้ในสัตว์ทั้งปวง พึงประพฤติ สม่่าเสมอไซ้ ผู้นั้นเป็นพราหมณ์ ผู้นั้นเป็นสมณะ ผู้นั้นเป็นภิกษุ

เพราะฉะนั้น ข้อความใน **หานิสุตต** ที่ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่อุบาสก คือ อุบาสกไดชาดการเยียมเยียน ภิกษุผู้อบรมตน ย่อมหมายความว่าถึงผู้ที่เจริญมรรคมรรค ๘

สำหรับประการที่ ๒ คือ อุบาสกนั้นละเลยการฟังธรรม

ประการที่ ๓ ไม่ศึกษาในอริยสัจ

ประการที่ ๔ มีความไม่เลื่อมใสเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปในภิกษุทั้งหลาย

ประการที่ ๕ ตั้งจิตติเตียนปรารภนาฬังกัสมิ

ประการที่ ๖ แสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนา

ประการที่ ๗ กระทำสักการะก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนา

ท่านที่ไม่ค่อยเห็นอันตราย ไม่เห็นโทษของการแสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนา หรือว่าการกระทำสักการะก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนา เพราะเหตุว่าท่านยังไม่หยั่งถึงความสำคัญของเหตุปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้แล้วได้ทรงแสดงไว้ว่า เป็นสิ่งซึ่งมีความสำคัญ เพราะว่าเป็นการแสดงถึงความโน้มเอียงไปในการเห็นผิด

ถ้าท่านแสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนา เพราะอะไรถึงได้แสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนา ในเมื่อพระศาสดานี้ก็มี แต่ท่านก็ยังแสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนา ทราบไหมว่าเพราะอะไร

ก็เพราะว่า ท่านยังไม่มี ความเลื่อมใสศรัทธามั่นคงจริง ๆ ในพระธรรม ในข้อประพฤติปฏิบัติที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านก็ยอมโน้มเอียงที่จะแสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนา นอกจากท่านจะแสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนาแล้ว ยังกระทำสักการะก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนา การกระทำเป็นเครื่องพิสูจน์คำพูดความรู้สึก หรือว่าความคิดเห็น ถ้าท่านยังมีการกระทำสักการะก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนา แสดงว่าท่านขาดความเลื่อมใส ความศรัทธา ความมั่นคงในข้อปฏิบัติของพระศาสดานี้เอง

ทุกอย่างเป็นเครื่องพิสูจน์ เป็นเครื่องแสดงออกของสภาพของจิตในขณะนั้นว่า จิตในขณะนั้นเป็นอย่างไรจึงกระทำอย่างนั้น จะเลื่อม หรือจะเจริญก็อยู่ที่แต่ละท่าน ถ้าท่านประกอบด้วยธรรมที่จะทำให้เจริญยิ่งขึ้น ๗ ประการ ท่านก็เจริญยิ่งขึ้น แต่ถ้าไม่ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้ ก็เลื่อม เพราะฉะนั้น สำคัญใหม่สำหรับการส่งเสริมสมาธิภาวนา เพราะถ้าไม่เลือก ก็จะเป็นการส่งเสริมมีจิตภาวนาได้

พระวินัยปิฎก มหาวรรค เรื่อง สีหเสนาบติ มีข้อความว่า

สี่แสนบาติทรงดำริเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ก็โดยสมัยนั้นแล เจ้าลิจจวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จัก นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญ พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยเอนกปริยาย และเวลานั้น สิบบดีสาวกของนิครนถ์นั่งอยู่ในที่ประชุมด้วย จึงคิดว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัยเลย คงเป็นความจริง เจ้าลิจจวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้จึงได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยเอนกปริยาย ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วจึงได้เข้าไปหานิครนถ์นาฏบุตรถึงสำนัก

ครั้นแล้วไหว้นิครนถ์นาฏบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง และได้แจ้งความประสงค์นี้แก่นิครนถ์นาฏบุตรว่า

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอยากจะไปเฝ้าพระสมณโคดม

นิครนถ์นาฏบุตรมีความเห็นผิด และท่านสี่แสนบาติก็เป็นสาวกของท่าน แต่เพราะว่าเป็นผู้ที่สะสมเหตุปัจจัยในอดีตที่ต้องการจะรู้ความจริงอย่างถูกต้อง เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังเจ้าลิจจวีทั้งหลายสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ก็มีความประสงค์ที่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ไม่ติดอยู่แต่ที่นิครนถ์นาฏบุตร แต่ก่อนที่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคนั้นได้ไปหานิครนถ์นาฏบุตร และได้กล่าวกับนิครนถ์นาฏบุตรว่า

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอยากจะไปเฝ้าพระสมณโคดม

นิครนถ์นาฏบุตรจะให้ไปไหม ทำไมจะต้องกลัวเกรงการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถ้าพระองค์ตรัสผิด ทรงแสดงธรรมผิด บุคคลนั้นมีสิทธิ มีโอกาสที่จะพิจารณาธรรมนั้นได้เองว่า มีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล

ข้อความต่อไป

อภิกขเวทกถา นิครนถ์นาฏบุตรพูดค้ำว่า

ท่านสีหะ ก็ท่านเป็นคนกล่าวการทำ ไฉนจึงจักไปเฝ้าพระสมณโคดมผู้เป็นคนกล่าวการไม่ทำเล่า เพราะพระสมณโคดมเป็นผู้กล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น

นิครนถ์ไม่ได้พระฟังธรรมโดยตลอด ฟังเพียงบางส่วน แล้วก็ยกบางส่วนนั้น ขึ้นมาตำหนิ

ข้อความต่อไปมีว่า

ขณะนั้นความตระเตรียมในอันที่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคของสีหเสนาบดีได้เล็กลุ่มไป แม้ครั้งที่ ๒ ก็เช่นเดียวกัน แม้ครั้งที่ ๓ เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จัก ได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญ พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยเอนกปริยาย ท่านสีหเสนาบดีก็ได้คิดเป็นครั้งที่ ๓ ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัยเลย คงเป็นความจริง เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้ จึงได้มานั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยเอนกปริยาย

ก็พวกนิครนถ์ เราจะบอก หรือไม่บอก จะทำอะไรแก่เรา มิฉะนั้น เราจะไม่บอกพวกนิครนถ์ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยทีเดียว ถึงเวลาบ่าย สีหเสนาบดีออกจากพระนครเวสาลีพร้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ไปด้วยยวดยานตลอดพื้นที่ที่ยวดยานจะผ่านไปได้ แล้วลงจากยวดยาน เดินเข้าไปถึงพระพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ยับยังสีหเสนาบดีได้ไหม ไม่ได้ แต่อาจจะยับยังคนอื่นได้ คนอื่นที่ไม่ไปก็เพราะเหตุว่าไม่ได้สะสมเหตุปัจจัยมาพร้อมที่จะพิจารณาว่า การไปเฝ้า การไปฟังธรรมนั้น ไม่ได้เกิดความเสียหายอะไรเลย

เมื่อสีหเสนาบดีนั่งแล้ว ก็ได้กราบทูลคำนับแด่พระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบมาว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ
ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น บุคคลจำพวกที่กล่าว
อย่างนี้ว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรง
แนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ได้กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่กล่าวดู
พระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่เป็นจริง กล่าวอ้างเหตุสมควรแก่เหตุ และถ้อยคำที่
สมควรพูดบางอย่างที่มีเหตุผล จะไม่มาถึงฐานะที่วิญญูชนจะติเตียนบ้างหรือ เพราะ
ข้าพระพุทธเจ้าไม่ประสงค์จะกล่าวดูพระผู้มีพระภาคเลย พระพุทธเจ้าข้า

๑๙๕

ถึงแม้ว่าจะได้ฟังจากอาจารย์ของตนที่กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้น ท่านก็นำข้อความนั้นมาสอบถาม กราบพูลถามพระผู้มีพระภาค เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนว่าถูกผิดอย่างไร นี่เป็นลักษณะของบัณฑิต ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการเหตุผล

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการทำ แสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

พระองค์ตรัสทั้งการไม่ทำและการทำ แต่นิครนถ์นาฏบุตรกล่าวกะท่านสีหเสนา-
บดีเพียงประการเดียว คือกล่าวว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ

ต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญ แสดงธรรมเพื่อความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผลอลาญ แสดงธรรมเพื่อความเผลอลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

มียอยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

มืออยู่จริง สීหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดง
ธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านสีหเสนาบดีว่า

ดูกร สීหะ ก็เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ แสดง
ธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สීหะ เพราะเรากล่าวการไม่ทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรากล่าว
การไม่ทำสิ่งที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่างนี้แล

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่
ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

ถ้าไม่มีสติขั้นวิริติ จะละเว้นกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตไม่ได้ สติระลึกรู้ได้
ว่า แม้ขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมที่เว้น ที่วิริติ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สීหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการทำ แสดง
ธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สීหะ เพราะเรากล่าวการทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เรากล่าว
การทำสิ่งที่เป็นกุศลหลายอย่างนี้แล

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการทำ แสดงธรรมเพื่อการทำ
และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

ดูกร สීหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสุญ
แสดงธรรมเพื่อความขาดสุญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น
เป็นอย่างไร

ดูกร สීหะ เพราะเรากล่าวความขาดสุญแห่งราคะ โทสะ โมหะ เรากล่าว
ความขาดสุญแห่งสถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่างนี้แล

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญ แสดงธรรมเพื่อความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

ดูกร สีหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สีหะ เพราะเรารังเกียจกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรารังเกียจความถึงพร้อมแห่งสถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่างนี้แล

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

พระผู้มีพระภาคทรงรังเกียจอกุศลทุกประเภท ทั้งโลภะ โทสะ โมหะ ท่านผู้ฟัง รังเกียจโลภะบ้างไหม สภาพที่ผลิตเพลินยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพละ ในธัมมารมณ ซึ่งเป็เหตุ เป็สมุทัยที่จะให้มีการเกิดอีก เห็นอีก ได้ ยินดีอีก ได้กลิ่นอีก รู้รสอีก รู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง โณภูมิจึงพละอีก ไม่เบื่อ เมื่อบานนี้ก็ เห็น ก็ยังอยากจะเห็นอย่างนั้นอย่างนี้อีก เพราะฉะนั้น พรุ้งนี้ก็จะเห็นต่อไปอีก ภพชาติต่อไป ๆ ไปก็ไม่พ้นจากการที่มีความติดข้อง ยินดี พอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงพละ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สีหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สีหะ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ แสดงธรรมเพื่อกำจัดสถานะที่เป็นอกุศลหลายอย่างนี้แล

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

จะกำจัดราคะ โทสะ โมหะ ถ้าไม่เจริญสติกำจัดได้ไหม

ท่านที่ไม่เจริญสติปัฏฐาน ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะแสดงวิธีกำจัดราคะ โทสะ โมหะได้อย่างไรให้เป็นสมุจเฉท กำจัดให้ขาดสูญเป็นสมุจเฉททีเดียว ไม่มีหนทางอื่นเลย นอกจากเจริญสติระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คิดวิธีอื่นที่กำจัดราคะ โทสะ โมหะ โดยไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ลองดูว่าจะสำเร็จได้ไหม ก็ย่อมเป็นไปได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สีหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเฝ้าผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเฝ้าผลาญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สีหะ เพราะเรากล่าวธรรมที่เป็นบาปอกุศล คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตว่า เป็นธรรมควรเฝ้าผลาญ

ธรรมที่เป็นบาปอกุศล ซึ่งควรเฝ้าผลาญ อันผู้ใดได้ละแล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นคนช่างเฝ้าผลาญ

ดูกร สีหะ ธรรมทั้งหลายที่เป็นบาปอกุศลซึ่งควรเฝ้าผลาญ ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดานี้แล

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเฝ้าผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเฝ้าผลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

ถ้าท่านผู้ฟังจะอนุเคราะห์มิตรสหายให้เจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของนาม ของรูป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เฝ้าความไม่รู้ลักษณะของนาม ลักษณะของรูปในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้รส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก เป็นสุข เป็นทุกข์ ชื่อว่าท่านได้ช่วยอนุเคราะห์ผู้อื่นให้เฝ้าผลาญอวิชชา ความไม่รู้ลักษณะของนามและรูป และเฝ้าผลาญทิฏฐิ ความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเหล่านั้นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนด้วย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สีหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผูกเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผูกเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สีหะ เพราะการนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ผูกเกิด

ดูกร สีหะ การนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา

นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผูกเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผูกเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

ดูกร สีหะ อนึ่งเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร

ดูกร สีหะ เพราะเราเบาใจด้วยธรรม ที่ให้เกิดความโล่งใจอย่างสูงและเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้นนี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก

ถ้าไม่ทราบว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม หน้าใจใหม่

เวลาที่อกุศลจิตเกิด หรือเวลาที่เจ็บปวด ป่วยไข้ มีทุกข์เวทนากำลังเกิดขึ้นปรากฏ ก็เดือดร้อน กระวนกระวาย ถ้าสติไม่ระลึกถึงว่า สภาพนั้นเป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

แต่หากท่านระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมากขึ้น ทิวขึ้น ละเอียดยิ่งขึ้น จะทราบว่าในวันหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะได้อาก เลื่อมลาก ได้ยศ เลื่อมยศ สุข ทุกข์

นินทา สรรเสริญใด ๆ ก็ตาม ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น ไม่มีการยึดมั่น ไม่ว่าสุข ว่าทุกข์ใด ๆ ไม่ว่าเป็นลาภ ก็ไม่เพิลิดเพิลินยืงนัก ไม่ว่าเสื่อมลาภก็ไม่เศร้าโศกยืงนัก อย่างนี้จะเบาใจไหม

แต่ถ้าปัญญายังไม่เกิด ทำอย่างไร ๆ จะเบาใจหรือว่าโล่งใจถึงขั้นนั้นก็ได้ ก็ยังคงหนักใจ จะตัดใจคิดเสียว่า ไม่ใช่อย่างนั้น ไม่ใช่อย่างนี้ ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้ประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ถึงความเบาใจ

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านสีหเสนาบดีได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาสิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยเอนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลลงยาของทีความว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้

ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป

ทั้งนิครนถ์นาฏบุตรผู้เป็นอาจารย์ได้ไหม เพราะว่าทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเป็นความจริง เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังพระธรรมจากพระโอรสก็ทำให้ท่านได้ทราบชัดถึงเหตุผลที่ถูกต้อง

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับท่านสีหเสนาบดีว่า

ดูกร สีหะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ

คือ ขอให้คิดดี ๆ เสียก่อนในการที่จะเป็นผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดชีวิต เพราะเหตุว่าท่านสี่แสนบาตินั้น ท่านเป็นอำมาตย์ผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง ถ้าจะทำอะไรก็ต้องทำจริง ไม่ใช่ว่างกลับไปกลับมา

ซึ่งท่านสี่แสนบาติก็ได้กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า โดยพระพุทธดำรัสแม่นี้ ข้าพระพุทธเจ้ายินดี พอใจยิ่งกว่า คาคาหมายไว้ เพราะพระองค์ตรัสอย่างนี้จะข้าพระพุทธเจ้าว่า ดูกร สี่หะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำเป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ ความจริงพวกอัญญเดียรถียได้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวก พึงยกย่องเที่ยวประกาศทั่วพระนครเวสาลีว่า สี่แสนบาติเข้าถึงความเป็นสาวกของเราแล้ว แต่ส่วนพระองค์สิมาตรัสอย่างนี้กับข้าพระพุทธเจ้าว่า

ดูกร สี่หะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำเป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป พระพุทธเจ้าข้า

นี่เป็นครั้งที่ ๒ ที่ท่านยิ่งชื่นชม พอใจยิ่งกว่าที่คาคาหมายไว้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสให้ท่านใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

นานนักแล สี่หะ ตระกูลของเธอได้เป็นสถานที่รับรองพวกนิครนถ์มา ด้วยเหตุ นั้น เธอพึงสำคัญเห็นบิณฑบาตว่า เป็นของควรให้นิครนถ์เหล่านั้น ผู้เข้าไปถึงแล้ว

ไม่ได้ทรงจำกัดให้สี่แสนบาติให้ท่านแต่เฉพาะในพระพุทธศาสนา เพราะเหตุว่า กุศลจิตควรเจริญทั้งสิ้น โดยฐานะของการอนุเคราะห์ ไม่ใช่โดยฐานะที่จะส่งเสริม มิฉะติภูมิ หรือว่าความเห็นผิด ถ้าโดยฐานะที่ว่า ผู้นั้นกำลังอยู่ในสภาพที่ควรจะ อนุเคราะห์อย่างยิ่ง ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร ก็ควรจะอนุเคราะห์ แต่ถ้าผู้นั้นไม่อยู่ใน ฐานะที่จะอนุเคราะห์ แต่ท่านมีศรัทธาที่จะไปส่งเสริมความเห็นผิดนั้นให้เจริญ แพร่หลายขึ้น อย่างนั้นก็ไม่ถูก

ซึ่งสีหเสนาบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

โดยพระพุทธดำรัสแม่นี้ ข้าพระพุทธเจ้ายินดี พอใจยิ่งกว่าคาดหมายไว้ เพราะพระองค์ตรัสอย่างนี้กับข้าพระพุทธเจ้าว่า นานนักแล สีหะ ตระกูลของเธอได้เป็นสถานที่รับรองพวกนิครนถ์มา ด้วยเหตุนี้ เธอพึงสำคัญบิณฑบาตว่า เป็นของควรให้นิครนถ์เหล่านั้น ผู้เข้าไปถึงแล้ว ดังนี้

ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบว่ พระสมณโคดมรับสั่งอย่างนี้ว่า ควรให้ทานแก่เราผู้เดียว ไม่ควรให้ทานแก่คนพวกอื่น ควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้ทานแก่สาวกของศาสดาอื่น เพราะทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ทานที่ให้แก่คนพวกอื่นไม่มีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นมีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของศาสดาอื่นไม่มีผลมาก

แต่ส่วนพระองค์ทรงชักชวนข้าพระพุทธเจ้าในการให้ แม้ในพวกนิครนถ์ แต่ข้าพระพุทธเจ้าจักรู้กาลในข้อนี้เอง ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป พระพุทธเจ้าข้า

ท่านรู้ว่าท่านควรให้ในฐานะอย่างไร

ขอความต่อไปมีว่า

สีหเสนาบดีได้ธัมมจักขุ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปพิทกา แก่สีหเสนาบดี คือ ทรงประกาศทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า สีหเสนาบดีมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงได้ทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่สีหเสนาบดี ณ สถานที่นั้นนั้นแล้ว

สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดูจผ้ำที่สะอาด ปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น

ชีวิตธรรมดาใช้ไหม ไปเฝ้า และกราบทูลสนทนากับพระผู้มีพระภาคด้วยเรื่อง
ธรรมดาๆ แต่เมื่อพระองค์ทรงแสดงทานกถา คีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม
ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในการออกจากกาม และทรงแสดง
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ท่านสี่แสนาบดีผู้ได้อบรมอินทรีย์แล้ว ก็บรรลุอุริยสังกรรม เป็นพระอุริยบุคคล
ณ ที่นั่งนั้นนั่นแล

๑๙๖

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้นสี่หเสนาบดีเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แก้แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แก่พระผู้มีพระภาคว่า

ขอพระผู้มีพระภาค พร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศล และปิติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุชนิภาพ ครั้นสี่หเสนาบดีทราบอาการที่ทรงรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป

ต่อมาสี่หเสนาบดีใช้มหาดเล็กผู้หนึ่งว่า

พนาย เจ้าจงไปหาซื้อเนื้อสดที่เขายาย

แล้วสั่งให้ตกแต่งขาหนียโภชนียาหารอันประณีต โดยผ่านราตรีนั้นแล้ว ให้มหาดเล็กไปกราบทูลภัตตรกาลแก่พระผู้มีพระภาคว่า

ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว

ที่ว่า ท่านสี่หเสนาบดีได้สั่งมหาดเล็กผู้หนึ่งว่า จงไปหาซื้อเนื้อสดที่เขายาย แล้วก็สั่งให้เขาตกแต่งขาหนียโภชนียาหารอันประณีต ท่านเป็นพระโสดาบันบุคคล ท่านไม่มีเจตนาที่จะให้ฆ่าสัตว์ในการที่จะทำบุญ

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร จีวร เสด็จพระพุทธานินไปทางนิเวศน์ของสีหเสนาบดี ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวายพร้อมกับภิกษุสงฆ์

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกนิครนถ์เป็นอันมาก พากันประคองแขน คร่ำครวญไปตามถนนหนทาง สีแยก สามแยก ทว่าทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้ สีหเสนาบดี ล้มสัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วน ๆ ทำอาหารถวายพระสมณโคดม พระสมณโคดมทรงทราบอยู่ ยังเสวยเนื่อนั้นที่เขาทำเฉพาะเจาะจงตน

นี่เป็นความจริงหรือเท็จของพวกนิครนถ์ เกิดความเดือดร้อนทนไม่ไหวแล้ว ที่ท่านสีหเสนาบดีเป็นผู้ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

ขณะนั้นมหาดเล็กผู้หนึ่ง เข้าไปเฝ้าสีหเสนาบดี ทูลกระซิบว่า ขอเดชะฝ่าพระบาทพึงทราบว่า นิครนถ์มากมายเหล่านั้นพากันประคองแขน คร่ำครวญไปตามถนนหนทาง สีแยก สามแยก ทว่าทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้ สีหเสนาบดี ล้มสัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วน ๆ ทำอาหารถวายพระสมณโคดม พระสมณโคดมทรงทราบอยู่ ยังเสวยเนื่อนั้นที่เขาทำเฉพาะเจาะจงตน

สีหเสนาบดีตอบว่า

ช่างเถิดเจ้า ท่านเหล่านั้นมุ่งติเตียนพระพุทธเจ้า มุ่งติเตียนพระธรรม มุ่งติเตียนพระสงฆ์มานานแล้ว แต่ก็กล่าวดูพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นด้วยถ้อยคำอันไม่มี เปลา เท็จ ไม่จริง ยังไม่หน่าย ส่วนพวกเราไม่ตั้งใจปลงสัตว์จากชีวิต แม้เพราะเหตุแห่งชีวิตเลย

ครั้งนั้น สีหเสนาบดีอัสสาสะภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนีย-โกชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จ ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ให้ห้ามกัณฑ์แล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้สีหเสนาบดีผู้เฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ว่าเรงด้วยธัมมิกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับ เสด็จกลับไป
เรื่องสีหเสนาบดีจบ

เรื่องธรรมดาในครั้งโน้นที่ยังไม่ทรงดับขันธปรินิพพาน แสดงให้เห็นถึงความต่างกันของผู้ที่เป็นสัมมาทิฐิกับผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐิ

สำหรับพระผู้มีพระภาคเองนั้น ทรงทราบว่า ท่านสีหเสนบดีได้ให้ภักตอาหารเป็นทานกับพวกนิครนถ์เป็นเวลานานมาแล้ว เพราะฉะนั้น ด้วยพระมหากรุณา ก็ไม่ได้ทรงให้ท่านสีหเสนบดีหยุดการให้ภักตอาหารแก่พวกนิครนถ์นาฏบุตร แต่พวกนิครนถ์นาฏบุตรซึ่งไม่ใช่เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิก็ทนไม่ไหว แม้ข้อความใดที่ไม่จริง พวกนิครนถ์ก็กล่าวได้ นี่เป็นความต่างกันของผู้ที่เป็นสัมมาทิฐิกับผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐิ

มีจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ซึ่งมีข้อความที่ควรจะได้เรียนชี้แจง

ที่บ้าน ๘ ก.ย. ๑๔

เรียนคุณสุจินต์ทราบ

กระผมพยายามติดตามผลงานของคุณทางเทปวิทยุมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว จำได้ว่าประมาณ ๔ ปี ในเรื่องแนวทางการเจริญวิปัสสนา ยังจับประเด็นไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ผมพยายามจับประเด็นเหลือเกิน ก็จับไม่ได้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าผมปัญญาอ่อน ก็อาจจะเป็นได้ รู้สึกว่าทวนเหลือเกิน จับต้นชนปลายไม่ถูก คุณพูดว่า คุณไม่เอ.จ. (เขียนอย่างนี้) แต่คุณพูดเหมือนกับว่ากำลังโต้ว่าที่กับท่านผู้ฟัง หรือแม้กระทั่งศิษย์ของคุณเท่านั้น คุณมุ่งหมายที่จะเอาชนะในประเด็นที่คุณพูด ทั้ง ๆ ที่บางครั้งผมฟังแล้ว ผมว่าคุณผิดทั้งเพ แต่คุณก็ยังตะเบ็งที่จะเอาชนะ ไม่สมกับคุณเป็นเมธีชนเลย ในบางครั้งคุณยกพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยขึ้นมาอ่านและอ้างอิง คุณก็เอาความคิดเห็นของคุณไปผสมปนเปอยู่ด้วยเสมอทุก ๆ ครั้ง หรือทุกกรณี หรือทุก ๆ สูตรที่คุณยกมาอ้างอิง ผมไม่เคยได้ยินว่า คุณเอาอรรถกถา ฎีกา หรือ อนุฎีกามาอ่านบ้างเลย อย่างน้อยคุณควรเอาฎีกามาอ่าน และเปรียบเทียบกับสูตรบางสูตรในพระไตรปิฎกที่คุณยกขึ้นมาอ้างบ้างก็ยังดี ผมเชื่อแน่ว่า ในฎีกานั้นอธิบายสูตรที่คุณยกขึ้นมา ไม่เหมือนอย่างที่คุณอธิบายเป็นแน่

เคยตั้งปัญหาถามคุณหลายครั้ง ทั้ง ๆ ที่ประเด็นนั้นยังไม่กระจ่าง คุณก็เปลี่ยนประเด็นเสีย ซึ่งผิดกับหลักวิชาครู หลักวิชาครูนั้น เมื่อยกประเด็นขึ้นมาแล้ว ควรให้

คำอธิบายในประเด็นนั้นเสียก่อน แล้วค่อยอธิบายเพื่อให้ประเด็นนั้นขาวกระจ่าง แต่ทุกครั้งผมไม่เคยพบอย่างนี้เลย มีแต่ความเป็นไปของชนผู้เต็มไปด้วยกิเลส คือตัวมานะ ทิณฺณิฏฐิตัวเบื้อรื้อ โดยการที่จะเอาชนะตะบัน โดยไม่คำนึงถึงว่า ธรรมของพระพุทธเจ้านั้น เป็นธรรมที่ละเอียดอ่อน สุขุม คัมภีรภาพ ไม่อยู่ในวิสัยของผู้ที่มีกิเลส ขอรักที่จะใช้คำว่าปฤชณ ซึ่งแปลว่าอะไร คุณก็คงรู้ซึมทราบดีแล้ว

ฉะนั้น ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธด้วยกัน ผมจึงใคร่ตักเตือนไว้สักหน่อย เพื่อความเจริญของคุณและของศาสนา ในฐานะที่เราเป็นพุทธบุตรเหมือนกัน ขอคุณจงอย่าได้พิฆาตศิษย์ด้วยตรรกโหวดเลย ผมส่งสารศิษย์ของคุณเหลือเกิน ที่ติดตามอาจารย์มาตั้ง ๔ ปีแล้ว ยังไม่ไปถึงไหนเลย แม้แต่การเริ่มต้นของคำว่าวิปัสสนา ศิษย์ของคุณก็ยังไม่รู้เลย เพราะว่าอาจารย์ผู้กลัวอดตายเสียจริง ไม่ว่าอะไร จะตั้งต้นที่ไหน คุณก็อ้างว่า สิ่งนั้นเป็นอนัตตา อย่าไปทำอย่างนั้นเลย มันเป็นอนัตตา ลูกศิษย์ก็เลยลาน ทำอะไรก็ไม่ถูก ตั้งต้นก็ไม่ได้ คุณเอ๋ย การทำงานทุกอย่าง ถ้าไม่มีการเริ่มต้น คำว่าความสำเร็จจะมีมาได้อย่างไร ทั้งนี้โดยสามัญสำนึกทั่ว ๆ ไป การขึ้นต้นไม้ ก็ต้องขึ้นทางโคนต้นก่อน เป็นการเริ่มต้น จึงจะถึงจุดหมายที่ต้องการ จริงไหม อย่างเช่น รูปนามของคุณ ผมฟัง ๆ ดูแล้ว เปราะไปหมด บางครั้งก็ให้รู้รูป ทั้ง ๒๘ รูป นามอะไร ๆ ก็ให้รู้ให้หมด นามมีตั้ง ๑๒๑ โดยพิสดาร และโดยย่อ ๘๙ จะให้รู้ทั้งหมด ถ้าอย่างนั้นแล้วละก็ นามอีกส่วนหนึ่ง อันเป็นส่วนที่อยู่ในภวังค์อีก ทำไมคุณไม่เคยพูดถึงเลย ถ้าอย่างนั้นศิษย์ของคุณก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เห็นธรรมเลย ทั้งในส่วนกายานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะคุณไม่ยอมให้ตั้งต้นเลย เพราะอะไร เพราะคุณกลัวจะไม่ดังใช้ไหม ที่บังเอิญไปสอนเหมือนคนอื่นเข้า ได้โปรดเถิดอย่าตะบึงตะบอนเลย โปรดจงละทิณฺณิฏฐิของคำว่าอาจารย์ลงเสียเถิด เดินไปหาความรู้ใหม่เพื่อปรับให้เข้ากับท่านพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ คือ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพระสิทธิมนี กราบเรียนถามท่านในเรื่องของวิปัสสนากัมมัฏฐาน และสูตรต่าง ๆ ที่คุณข้องใจและอาทูลถามใช้ข้อใดในมติ เรียนถามท่านเถิด ขอรัก ยี่ห่อ ป.ธ ๙ คงไม่ทำให้คุณ

ผิดหวังได้ อีกอย่างหนึ่ง ได้โปรดย้อนไปศึกษาพระอภิธรรมในส่วนที่เป็นสูตรต่าง ๆ หนึ่งสูตรนั้นเรียกว่า มหาปัฏฐาน (ในที่นี้เขียนว่า มหา) จงเปิดดูในบทว่าด้วยกรรม ที่ท่านบอกว่าได้แก่เจตนา และเจตนานี้มี ๒ เกิดขึ้นได้กับจิตทุก ๆ ประเภท โปรดไปศึกษาให้ละเอียด แล้วคุณจะได้พบจุดเริ่มต้นเสียที่

สุดท้ายนี้ ผมขออภัยเป็นอย่างมากที่ไม่สามารถจะนับถือคุณเป็นอาจารย์ได้ เพราะคุณความรู้้น้อยกว่าผมเหลือเกิน ตอนจบขออ้างเอาคุณพระศรีรัตนตรัย จงช่วยบันดาลให้คุณเป็นนักปฏิบัติที่สมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้นี้ จะได้ไม่พุดโดยอาศัยจินตมยปัญญาของคุณเสียที คุณจะพุดอย่างนักปฏิบัติที่แท้จริง โดยไม่เอาชนะกันด้วยโวหาร หากแต่ว่าจะพิจารณากันโดยนัยอารมณ์ของนักปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยสุขุมลึกซึ้งกว่าจินตมยปัญญาของคุณเสียอีกเป็นไหน ๆ ขอสวัสดิ์เพียงเท่านี้ ไม่ให้พรกันละเดี๋ยวจะกลายเป็นอึดตา อโหสิ

เคารพ

พุทธบุตร

วันนี้ต้องขออภัยท่านผู้ฟังที่จะขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังที่ใช้ชื่อว่า พุทธบุตร

ข้อ ๑ ที่คุณพุทธบุตรเขียนมาว่า ยังจับประเด็นไม่ได้

ประเด็นของการเจริญสติปัฏฐานนั้น คือ ปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง การที่ปัญญาจะรู้ชัดอย่างนั้นได้ ก็จะต้องอาศัยสติการระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ รู้ว่าสภาพนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ จึงจะละความเห็นผิดที่เคยยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดข้ามการที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ผู้นั้นก็จะฟังเรื่องแนวทางเจริญวิปัสสนาไม่เข้าใจ และสติก็ไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ข้อ ๒ ที่ว่าผมไม่เคยได้ยินว่า คุณเอาอรรถกถา ฎีกา หรืออนุฎีกามาอ่านบ้างเลย

ไม่ใช่ว่าข้อความในอรรถกถาจะขัดแย้งกับข้อความในพระไตรปิฎก เพราะเหตุว่าที่ท่านอรรถกถาจารย์นำข้อความต่าง ๆ มาประมวลไว้ได้ เพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ศึกษาธรรมรุ่นหลังนั้น ท่านต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจอรรถในพระไตรปิฎก และประมวลข้อความในพระไตรปิฎกนั้นเองมาเป็นอรรถกถา เพราะฉะนั้น ข้อความก็ตรงกัน ซึ่งส่วนมากท่านผู้ฟังจะเคยผ่านเคยฟังแต่ข้อความในอรรถกถา ไม่ค่อยจะได้มีโอกาสที่จะได้รับทราบข้อความเต็มโดยตรงจากพระไตรปิฎก

เพราะฉะนั้น ดิฉันคิดว่าเป็นโอกาสดีที่ เมื่อท่านมีความสนใจในธรรม ท่านก็ควรที่จะได้รับทราบข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก เพื่อที่จะได้พิจารณาให้ละเอียด และ กว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนมากจึงได้นำข้อความในพระไตรปิฎก ในอรรถกถา มาประกอบชี้แจงความหมาย เพื่อให้ท่านเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าคุณพุทธบุตรได้ติดตามฟัง คุณพุทธบุตรคงไม่กล่าวหาว่าดิฉันไม่ได้นำเอาอรรถกถา ฎีกา หรืออนุฎีกามาอ่านบ้างเลย

สำหรับเรื่องฎีกา หรือว่าอนุฎีกานั้น เป็นคำอธิบาย เพียงพยานะบางพยานะเท่านั้น แต่ว่าข้อความที่อธิบายมาก ก็จะมีครบถ้วนในพระไตรปิฎก และในอรรถกถา ส่วนในคัมภีร์รุ่นหลังต่อไปนั้น ก็เป็นข้อความที่อธิบายคำเป็นส่วนมาก ซึ่งข้อความก็ตรงกัน

สำหรับอรรถกถาที่ได้เคยนำมาอ่าน ก็มีทั้งอรรถกถาของพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม เช่น

สมันตปาสาทิกา เป็นอรรถกถาพระวินัยปิฎก

สุมังคลวิลาสินี เป็นอรรถกถาของทีฆนิกาย

ปปัญจสูทนี เป็นอรรถกถามัชฌิมนิกาย

สารัตถปกาสินี เป็นอรรถกถาสังยุตตนิกาย

มโนรทปนุฎี เป็นอรรถกถาอังคุตตรนิกาย

ปรมัตตโชติกา เป็นอรรถกถาขุททกนิกาย เป็นต้น

ถ้าท่านผู้ฟังรับฟังรายการนี้โดยตลอด จะได้ฟังข้อความจากอรรถกถาเหล่านี้ ไม่ใช่ว่า ไม่ได้เคยนำมาอ่านเลย

อีกประการหนึ่งที่คุณพุทธบุตรคิดว่า ข้อความในอรรถกถานั้นคงจะไม่ตรงกับคำบรรยายที่ดีฉันบรรยาย ก็เป็นที่น่าเสียดายที่คุณพุทธบุตรไม่ได้ยกข้อความประการหนึ่งประการใดขึ้นมาประกอบให้ชัดเจนว่า ที่ว่าไม่ตรงนั้น คือเรื่องอะไร และข้อความในอรรถกถา ฎีกามีว่าอย่างไร และดิฉันบรรยายคลาดเคลื่อนอย่างไร ซึ่งถ้าคุณพุทธบุตรเห็นว่าไม่ถูกต้อง ก็ควรที่จะได้กล่าวถึงข้อนั้น และยกอรรถกถาฎีกาขึ้นมาประกอบชี้แจงให้เห็นว่าผิดอย่างไร หรือว่าคลาดเคลื่อนอย่างไร

ข้อที่ว่า เคยตั้งปัญหาถามคุณหลายครั้ง ทั้ง ๆ ที่ประเด็นนั้นยังไม่กระจ่าง คุณก็เปลี่ยนประเด็นเสีย

ข้อนี้ก็เช่นเดียวกัน คือ ถ้าคุณพุทธบุตรจะกรุณายกประเด็นที่ยังสงสัยข้องใจขึ้นมาว่า ยังสงสัยข้องใจเรื่องอะไร และที่ว่าเปลี่ยนประเด็นนั้น เปลี่ยนอย่างไร ก็คงจะช่วยทำให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาเห็นว่า เป็นประเด็นที่ประกอบด้วยเหตุผลและหลักฐานหรือไม่ หรือว่าที่จำเป็นต้องเปลี่ยนประเด็น หรือว่าจำเป็นต้องตัดประเด็นนั้นออกไป เพราะไม่ประกอบด้วยหลักฐาน และไม่ประกอบด้วยเหตุผล

สำหรับข้อที่ว่า พิชามาศิษย์ ส่วนใหญ่ที่ได้รับฟังจากท่านผู้ฟัง ท่านผู้ฟังก็อนุโมทนาที่ทำให้ท่านเข้าใจสภาพธรรม ทำให้เข้าใจธรรมวินัยชัดเจนขึ้น และทำให้ท่านเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นประโยชน์ในชีวิตด้วย เพราะฉะนั้น การที่ผู้หนึ่งผู้ใดได้รับประโยชน์จากธรรม มีความเข้าใจในพระธรรมวินัยมากขึ้น และเจริญสติปัฏฐานด้วยนั้น ไม่ถือว่าเป็นการพิชามาศิษย์นั้น

ที่ว่า บางครั้งก็ให้รู้รูปทั้ง ๒๘ รูป รูปนามอะไร ๆ ก็ให้รู้ให้หมด นามมีตั้ง ๑๒๑ โดยพิสดาร และโดยย่อ ๘๙ จะให้รู้ทั้งหมด ถ้าอย่างนั้นแล้วละก็ นามอีกส่วนหนึ่งอันเป็นส่วนที่อยู่ในภวังคจิต ทำไมคุณไม่เคยพูดถึงเลย นี่เป็นข้อความจากจดหมายของคุณพุทธบุตร

ถ้าคุณพุทธบุตรเป็นผู้ที่ฟังรายการนี้โดยตลอด คงจะไม่เข้าใจผิดอย่างนี้ เพราะเหตุว่าคุณพุทธบุตรกล่าวว่า บางครั้งก็ให้รูปทั้ง ๒๘ รูป ไม่เคยมีสักครั้งเดียวที่จะให้ท่านผู้ฟังรู้รูปรวม ๆ กันทั้ง ๒๘ รูป ในการบรรยายแต่ละครั้ง ก็ได้เรียนชี้แจงว่า ขณะใดที่สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามที่ละ ๑ นาม รูปที่ละ ๑ รูป หรือว่าทีละลักษณะ จึงจะชื่อว่าสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของนามหรือลักษณะของรูป ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และในการบรรยายตลอดมา ไม่เคยให้ท่านผู้ฟังรู้รูปที่ไม่สามารถจะรู้ได้

ใน ๒๘ รูป รูปใดปรากฏ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ในขณะนั้น เป็นความไม่รู้ เป็นอวิชชา เพราะฉะนั้น ไม่ต้องชวนชวายเป็นรู้สิ่งที่ไม่ปรากฏ ไปรู้รูปที่ไม่ปรากฏ ที่ไม่มีลักษณะปรากฏ หรือว่าจะไปรู้นามที่ไม่ปรากฏ ไม่มีลักษณะปรากฏ และไม่เคยบรรยายว่าให้ไปรู้ทั้งหมด คือ ให้รู้รูปทั้ง ๒๘ รูป ให้รู้นามทั้ง ๑๒๑ ดวง หรือ ๘๙ ดวง

ถ้าท่านผู้ฟังจะฟังบททวนอีก ท่านก็จะทราบว่า สติระลึกรู้ลักษณะของนามที่ปรากฏ ลักษณะของรูปที่ปรากฏ แต่ไม่ใช่มีนามปรากฏ มีรูปปรากฏ แต่ไม่รู้ จะไปรู้สิ่งที่ไม่ปรากฏ

๑๙๗

อย่างทางตา ท่านที่ศึกษาปรมาัตถธรรมก็ทราบว่ ทั้ปัญจทวารวชิชนจิต เกิดขึ้นเพราะรูปารมณั คื สักระทบจัทอุปสาทเป็นปัจจัยให้จิตเกิดขึ้น รำพึงถึง อารมณัที่กระทบนั ซึ่งจิตในขณะนั้น คื ปัญจทวารวชิชนจิต เกิดขึ้นแล้วดับไป ต่อจากนั้น ถ้าเป็นอารมณัทางตา ก็เป็นปัจจัยให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่กำลัง ปรากฏทางตา เมื่อจักขุวิญญาณดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันนจิตเกิดขึ้นรับรู้อารมณันั้นต่อ จากจักขุวิญญาณ เมื่อสัมปฏิจฉันนจิตเกิดและดับไปแล้ว เป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไป เกิดขึ้นพิจารณาสภาพของรูปที่ปรากฏในขณะนั้น ชื่อว่า ทำกิจสันตึรณะ ซึ่งจิตนั้นคื สันตึรณจิต เมื่อดับไป มีจิตที่มนสิการ คื ทำกิจโงฐฐัพพะ ได้แก่ มโนทวารวชิชนจิตเกิดขึ้นแล้วดับไป กุศลจิตหรืออกุศลจิตจึงเกิดต่อ

แต่ในการบรรยาย ไม่เคยบรรยายให้ท่านผู้ฟังไปรู้ปัญจทวารวชิชนจิต ไปรู้สัมปฏิจฉันนจิต สันตึรณจิต โงฐฐัพพะจิตอะไรเลย เพียงแต่ว่าทางตาเห็นมี แต่ ไม่เคยระลึกรู้ว่าที่เห็นเป็นสภาพรู้ ไม่ใช่รูปธรรม ตั้งแต่ศึระะตลอดเท้า จะสูง จะต่ำ จะดำ จะขาว จะเป็นอย่างไร รูปไม่ใช่สภาพรู้ แต่ที่ว้รู้ขณะที่กำลังเห็น รู้ว่าเป็นอะไร ก็เป็นนามธรรม สภาพที่เห็นก็เป็นนามธรรม ชอบใจหรือไม่ชอบใจเกิดจากการเห็น สภาพที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจนั้นก็เป็นนามธรรม เมื่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีปรากฏให้รู้ได้ สติก็ระลึกไว้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมของรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าท่านจะฟังการบรรยาย และประมวลสิ่งที่ท่านได้ฟัง ท่านก็จะได้ฟังข้อความ ที่ว่า ไม่ควรเป็นผู้หลงลืมสติ และสิ่งที่ทำให้เกิดปัญญา ความเห็นถูกตามความเป็น จริงนั้น ก็คื สิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะว้สภาพของสิ่งที่กำลังปรากฏนั้นเป็นอนัตตา จริง ๆ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนตตา ไม่ใช่ว้ให้ท่านไปรู้รูปที่ไม่ ปรากฏ ไปรู้นามที่ไม่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น ถ้าคุณพุทธบุตรฟังโดยตลอดก็จะทราบว่า ไม่มีข้อความว่าให้ไป
รู้สัมผัสกิจฉนั้นนะ สันตึระณะ โภจณวิพัสสนะอะไร แต่ว่าที่ทรงแสดงไว้ในพระอภิธรรมปิฎก
นั้น ก็เพื่อที่จะให้ท่านที่ได้ศึกษา มนสิการสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง
เพื่อละคลายการที่ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน เพราะเหตุว่าอาศัยเหตุปัจจัย
เกิดขึ้น แม้ว่าจะเกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็ว สิ่งใดปรากฏ สติก็จะค่อย ๆ ระลึก
ลักษณะสภาพของสิ่งที่ปรากฏตามความเป็นจริง ส่วนที่ท่านผู้ใดจะรู้ความละเอียด
ประณีตของนามธรรม รูปธรรม ได้มากน้อยต่างกันเท่าไรนั้น ก็เป็นเรื่องของแต่ละ
บุคคล ไม่ใช่ว่าทุกท่านจะต้องมีปัญญาอย่างท่านพระสารีบุตร แต่ว่าถึงแม้จะไม่ใช่
ท่านพระสารีบุตร ผู้ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็ต้องรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมและ
รูปธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ชัดเจนถูกต้อง จึงจะละคลายการยึดถือนามรูปว่า
เป็นตัวตนได้

สำหรับข้อที่คุณพุทธบุตรเขียนมาว่า ถ้าอย่างนั้นแล้วละก็ นามอีกส่วนหนึ่งอัน
เป็นส่วนที่อยู่ในวงค์อีก ทำไมคุณไม่เคยพูดถึงเลย

เรื่องของการศึกษาธรรม เป็นเรื่องตามลำดับขั้น บางที่ท่านที่ศึกษาปริยัติธรรม
จะติดอยู่ที่ชื่อ แต่ว่าสติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม อย่างคำว่า นามธรรม
รูปธรรม มีหลายท่านที่บอกได้ว่า เห็นเป็นนาม สี่ที่ปรากฏเป็นรูป ได้ยินเป็นนาม
เสียงที่ปรากฏเป็นรูป แต่ไม่ทราบว่า ที่ว่าเป็นนามนั้น ทำไมว่าเป็นนาม มีลักษณะ
อย่างไร จึงใช้คำบัญญัติว่านาม (นามะ) หรือนามธรรม ส่วนที่เป็นรูปนั้นมีลักษณะ
แตกต่างกับนามธรรมอย่างไร จึงใช้คำบัญญัติว่ารูป (รูปะ) หรือรูปธรรม แต่ผู้ที่เจริญ
สติรู้ถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏว่า ลักษณะที่เป็นนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม
ลักษณะที่เป็นรูปธรรมไม่ใช่นามธรรม ไม่ได้ติดอยู่ที่ชื่อนาม แต่รู้ว่า สภาพธรรมนี้
เป็นสภาพรู้ ความสุข ความทุกข์ ความรู้สึกเฉย ๆ เป็นของที่มีจริง

สภาพที่เป็นสุข เพราะรู้อารมณ์อะไร สุขเพราะเห็น หรือว่าสุขเพราะได้ยิน
หรือว่าสุขเพราะได้กลิ่น หรือว่าสุขเพราะรู้รส หรือว่าสุขเพราะกระทบสัมผัส หรือว่าสุข
เพราะคิดนึก สภาพที่เป็นสุข เป็นสุขในสิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก

ทางลื่น ทางกาย ทางใจ เนื่องมาจากสิ่งที่ปรากฏ เนื่องมาจากสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น ผู้นั้นสามารถที่จะรู้ความหมายของคำว่า นาม (นามะ) หรือ นามธรรม ไม่ใช่เป็นแต่เพียงชื่อ แต่ที่ว่าเป็นนามธรรมนั้น ก็เพราะมีลักษณะนุ่มไปสู่อารมณ์ เป็นสภาพที่รู้อารมณ์ลักษณะต่าง ๆ กัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติจะไม่ติดอยู่ที่ชื่อ จะไม่บอกว่าอะไรเป็นนามเป็นรูป โดยชื่อ แต่เพราะสติระลึกลักษณะที่เป็นนามธรรม หรือว่าลักษณะที่เป็นรูปธรรม ถูกต้องตามความเป็นจริง

ขอกล่าวถึงภวังคจิต ซึ่งความจริงในตอนนี้เป็นเรื่องของวิตราคจิต จิตที่ไม่ประกอบด้วยความโลภ ส่วนเรื่องของวิบากจิตที่เป็นภวังคจิตก็ยังไม่ได้กล่าวถึง เพราะเหตุว่าวิตราคจิตนั้น ได้แก่ จิตที่เป็นกุศลจิต วิบากจิต กิริยาจิต ซึ่งในขณะนี้กำลังบรรยายถึงกุศลจิตชั้นทาน ยังไม่ถึงชั้นศีล ชั้นภาวนา และก็ยังไม่ถึงวิบากจิต กิริยาจิตด้วย แต่เมื่อคุณพุทธบุตรมีความสงสัยอย่างนี้ ก็เป็นเครื่องส่องถึงความข้องใจในการปฏิบัติ และคงจะติดอยู่ที่คำว่าภวังคจิต เพราะว่าเป็นชื่อโดยปริยัติ สภาพของภวังคจิตเป็นจิตที่เกิดต่อจากปฏิสนธิจิต ขณะจิตที่เกิดขึ้นครั้งแรกในภพนี้ที่ทำการปฏิสนธิ เป็นจิตชาติวิบาก ไม่ใช่กุศลจิต อกุศลจิต เพราะเหตุว่าถ้าท่านจะศึกษาเรื่องของจิตโดยละเอียด ท่านก็จะทราบว่าจิตมี ๔ ชาติ โดยการเกิด คือ

จิตบางประเภทเป็นกุศล เป็นจิตที่ดีงาม

จิตบางประเภทเป็นอกุศล เป็นจิตที่ไม่ดี

ทั้ง ๒ อย่างนี้จะเป็นเหตุให้เกิดผลข้างหน้า คือ เป็นปัจจัยให้จิตที่เป็นวิบากเกิดขึ้น อกุศลจิตเป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิด กุศลจิตเป็นปัจจัยให้กุศลวิบากจิตเกิด

เพราะฉะนั้น ขณะจิตที่เกิด ไม่ใช่เป็นขณะที่ทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมใด ๆ แต่การที่จะเกิดที่ใด เมื่อไร เป็นภพใด ชาติใด ภูมิใดนั้น ต้องแล้วแต่กรรมซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้จิตที่เป็นวิบากเกิด ทำกิจปฏิสนธิขึ้นเป็นครั้งแรกในชาตินั้น ในภพนั้น

ธรรมชาติของสังขารธรรมนั้น เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น เมื่อปฏิสนธิจิตเกิดแล้วดับไป ไม่ใช่หมดเพียงแค่นั้น มีปัจจัยแล้วในอดีตที่ทำให้จิตขณะต่อไปเกิดต่อ ทำภวังคกิจ ดำรงภพชาติความเป็นบุคคลนั้นต่อไปจนกว่าจะถึงจุติ ไม่ว่าจะปฏิสนธิเป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นมนุษย์พิการตั้งแต่กำเนิด หรือว่าเป็นผู้ที่ประกอบด้วยสติปัญญาสมบูรณ์พร้อม ก็เป็นเรื่องที่ว่า แล้วแต่กรรมในอดีตเป็นปัจจัย ทำให้ปฏิสนธิจิตประเภทใดเกิดขึ้น เมื่อทำกิจปฏิสนธิจิตแล้ว ดับไปแล้ว ก็ยังมีปัจจัย คือ กรรมในอดีตทำให้จิตเกิดต่อ ซึ่งจิตที่เกิดต่อนั้นต้องเป็นประเภทวิบาก เป็นผลของกรรม ทำภวังคกิจ

ในขณะที่เป็นภวังคกิจนี้ ก็นับไม่ถ้วนว่ากี่ขณะ และก็มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการคิดนึก มีการรู้รส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เกิดสลับตามเหตุตามปัจจัย เมื่อมีปัจจัยที่จะให้การเห็นเกิดขึ้น การเห็นก็เกิดขึ้น ไม่ใช่ภวังคจิตแล้ว

วิถีจิตที่เห็น ไม่ใช่ภวังคจิต แต่เมื่อการเห็น วิถีจิตที่เห็นสื่อนั้นดับไปแล้ว ภวังคจิตก็เกิดสืบต่อไปก่อนที่จะได้ยิน เมื่อมีการได้ยินแล้ว วิถีจิตที่ได้ยินดับไปหมดแล้ว ก็มีภวังคจิตเกิดสืบต่อไป ไม่ให้สิ้นสุดภพชาติลงไปได้

เพราะฉะนั้น ขณะที่ทุกท่านกำลังนั่งอยู่ที่นี่ ก็มีจิตทั้งกุศลบ้าง อกุศลบ้าง วิบากบ้าง กิริยาบ้าง เกิดดับสืบต่อกัน แล้วแต่ประเภท แล้วแต่วิถีของจิต แต่ให้ทราบทั่วว่า ภวังคจิตในขณะนี้ ถึงแม้ว่ามีจริง เกิดขึ้นคั่นในระหว่างวิถีจิตทางตา กับวิถีจิตทางหู เพราะฉะนั้น ช่วงขณะที่ภวังคจิตเกิด ท่านไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า ขณะนี้กำลังเห็น และก่อนที่จะรู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร ก็มีภวังคจิตเกิดคั่นหลายขณะแล้ว

แต่ท่านสามารถที่จะรู้ลักษณะของภวังคจิตได้โดยขั้นปริยัติ เวลาที่หลับสนิท ขณะนั้นไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการรู้รส ไม่มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคิดนึก ไม่มีความผ่นเกิดขึ้น ในขณะนั้นเป็นภวังคจิต ทำให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ มีลักษณะที่ต่างกับคนที่สิ้นชีวิตแล้ว คนที่สิ้นชีวิตแล้วยังมีรูป แต่ว่าไม่มีจิต ไม่มีภวังคจิต

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติสามารถที่จะรู้ภวังคจิตได้บ้างไหม ในขณะที่ไหน ท่านที่เจริญสติบ่อย ๆ เอง ๆ เวลาที่ตื่น รู้ไหมว่าไม่เหมือนกับที่หลับ เวลาตื่นใครบ้างไม่รู้ว่าตื่นแล้ว ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติทันทีที่ตื่นขึ้น ก็ระลึกถึงขณะก่อนนั้นซึ่งเป็นขณะที่ต่างกับขณะที่ตื่นได้ไหม ถ้าท่านเป็นผู้ที่ละเอียดย ถ้าสติเจริญเอง ๆ บ่อย ๆ และเป็นผู้ที่ระลึกได้ว่า ไม่มีอะไรที่เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรม ลักษณะของรูปธรรม เพราะฉะนั้น ที่ตื่นนี้อะไรตื่น นามหรือรูป ขณะที่หลับอะไรหลับ นามหรือรูป รู้ได้ไหมถึงลักษณะ สภาพที่ต่างกันเมื่อสักครู่นี้ชั่วขณะหนึ่งว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง สติสามารถที่จะระลึกได้ แต่ว่าพอถึงชื่อว่าภวังคจิต ทำให้ท่านคิดว่า ไม่สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของภวังคจิตได้

ภวังคจิตที่กำลังเกิดดับสืบต่อ คั่นระหว่างทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ยากแก่การที่จะรู้ได้ เพราะเกิดน้อยขณะกว่าขณะที่ท่านหลับสนิท

เพราะฉะนั้น การที่สติจะระลึกถึงลักษณะของนามใดรูปใด ละเอียดยากน้อยต่างกัน ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล และเป็นเรื่องที่สามารถจะรู้สภาพความจริงได้ ไม่ใช่ว่า สภาพความจริงปรากฏแล้วรู้ไม่ได้

สภาพที่ตื่น และรู้ความต่างกันของขณะที่ตื่นกับขณะที่หลับ ลักษณะที่หลับในขณะนั้น ที่สติระลึกโดยชื่อ คือ ภวังคจิต

สำหรับท่านที่เจริญสติเป็นปกติ เวลาที่ฝัน สติสามารถที่จะระลึก ปรากฏเหมือนกับว่า เป็นการระลึกถึงลักษณะของนามและรูปในขณะที่ฝัน แล้วก็ฝันต่อไป และก็ตื่นขึ้นก็ได้ เป็นเรื่องสภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่พ้นกำลัง พละของสติและปัญญาไปได้

ผู้ที่เจริญสติแล้ว ไม่ใช่ว่าจะไม่มีสติพละ ไม่ใช่ว่าจะไม่มีปัญญาพละเจริญจนกว่าจะสมบูรณ์ จนกว่าความรู้จะชัด จนกว่าจะรู้ทั่ว จนกว่าจะรู้จริง และสติปัญญาของแต่ละท่านนั้น จะรู้ลักษณะของนามอะไร ของรูปอะไรละเอียดยขึ้น ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ไม่ใช่ว่า ท่านจะต้องรู้เท่าท่านพระสารีบุตร หรือว่าเท่าพระมหาสาวกองค์อื่น ๆ

การรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แม้จะละเอียดอย่างไร ท่านก็ต้องเจริญปัญญาให้คมกล้าขึ้น เพื่อที่จะละการยึดติดอนามธรรม รูปธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าถ้าท่านระลึกถึงลักษณะของนามธรรม รูปธรรมอย่างละเอียดขึ้น อย่างที่คนอื่นอาจจะรู้ไม่ได้ เยื่อใยการยึดติดว่าเป็นเรา เป็นตัวตนที่รู้ก็ย่อมมี ถ้าปัญญาไม่คมกล้าพอที่จะละว่า ถึงแม้ว่าสิ่งที่ระลึกถึงนั้นเป็นสิ่งที่ละเอียดประณีตสักเท่าไรก็ตาม ก็เป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของ การเจริญความรู้เพื่อละ ไม่ใช่ว่า เพื่อยังมีเยื่อใยยึดติดอยู่

ข้อต่อไป คุณพุทธบุตรเขียนว่า ถ้าอย่างนั้นศิษย์ของคุณก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เห็นธรรมเลย ทั้งในส่วนกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะว่าคุณไม่ยอมให้ตั้งต้นเลย เพราะอะไร เพราะคุณกลัวจะไม่ดังใช่ไหม ที่บังเอิญไปสอนเหมือนคนอื่น

ไม่ทราบเพราะอะไร คุณพุทธบุตรถึงได้กล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นศิษย์ของคุณก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เห็นธรรมเลย ทั้งในส่วนกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ผู้ที่ฟังเรื่องของ การเจริญสติปัฏฐานและเข้าใจถูก ก็เกิดกุศลให้สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของกาย เวทนา จิต ธรรม ทำไม่ถึงจะกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นศิษย์ของคุณก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เห็นธรรมเลย

ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่กายได้ไหม ไม่ใช่เวทนาได้ไหม ไม่ใช่จิตได้ไหม ไม่ใช่ธรรมได้ไหม ถ้าไม่ใช่กาย ไม่ใช่เวทนา ไม่ใช่จิต ไม่ใช่ธรรม แล้วเป็นอะไร เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติระลึกถึงลักษณะของนาม ของรูป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่จะพ้นไปจากการรู้กาย เวทนา จิต ธรรมนั้น ไม่มี

เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า จะไม่รู้ นั่น เป็นไปไม่ได้ และข้อที่ว่า คุณกลัวจะไม่ดังใช่ไหมที่บังเอิญไปสอนเหมือนคนอื่น ไม่ทราบว่าคุณพุทธบุตรต้องการให้สอนอย่างไร

หรือว่าสอนเหมือนใคร และที่ไม่เหมือนคนอื่นนั้น ไม่เหมือนใคร ที่ถูกแล้วจะเหมือนใครหรือไม่เหมือนใคร ไม่ใช่เป็นเรื่องที่สำคัญเลย ขอให้สอบถามเทียบเคียงกับพระธรรมวินัยว่า ตรงตามพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้หรือไม่ และตรงกับสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงหรือไม่ เพราะเหตุว่าถ้าตรงตามพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้แล้ว ก็จะต้องตรงกับสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงทุกประการ

เพราะฉะนั้น เรื่องที่จะให้ตรงกับท่านผู้หนึ่งผู้ใด หรือไม่ตรงกับท่านผู้หนึ่งผู้ใดนั้น ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ว่าเรื่องสำคัญนั้น คือ ตรงกับพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้หรือไม่ และตรงกับสภาพธรรมตามความเป็นจริงหรือไม่ ไม่ควรจะคิดว่า กลัวจะไม่ดังใช่ไหมที่บังเอิญไปสอนเหมือนคนอื่น เพราะเหตุว่าถ้าแสดงธรรมตรงตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้แล้ว อะไรจะแพร่หลาย พระธรรมย่อมแพร่หลาย ผู้ที่ได้ฟังธรรมมีโอกาสที่จะได้รับฟังพระธรรมโดยตรงมากยิ่งขึ้น มีความเข้าใจในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ด้วยพระองค์เองมากขึ้น เพราะฉะนั้น พระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้จะแพร่หลาย จะใช้คำว่า จะกึกก้อง หรือว่าจะโด่งดัง ก็แล้วแต่ท่านจะใช้พยานะใด แต่ไม่ใช่ว่า บุคคลที่กล่าวธรรมตามธรรมวินัยจะแพร่หลายหรือจะโด่งดัง เพราะเหตุว่าผู้เหล่านั้นแสดงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้แล้ว ไม่ใช่ธรรมที่คิดขึ้นมาเอง จะได้เป็นผู้ที่โด่งดังอีกผู้หนึ่ง

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดแสดงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว พระธรรมนั้นเองจะแพร่หลาย

สำหรับข้อที่คุณพุทธบุตรกล่าวว่า โปรดจงละทิฐิของคำว่าอาจารย์ลงเสียเถิด เดินไปหาความรู้ใหม่ เพื่อปรับให้เข้ากับท่านพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ คือ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณเทพประสิทธิ์มุนี กราบเรียนถามท่านในเรื่องของวิปัสสนากัมมัฏฐานและสูตรต่าง ๆ ที่คุณข้องใจ และอาจหาญใช้อัตโนมติ

ต้องขอขอบคุณคุณพุทธบุตรที่มีความหวังดี ที่จะให้ดิฉันศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม แต่คุณพุทธบุตรคงไม่ทราบว่า ปกติดิฉันไม่ได้หยุดการศึกษาระบบวินัยเลย ศึกษาเพิ่มเติมและปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา และการรับฟังการบรรยายของท่านผู้รู้ทุกท่านนั้น ก็รับฟังเป็นการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ และเมื่อรับฟังแล้วก็เทียบเคียงกับพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษาด้วย ถ้าสิ่งที่ศึกษานั้นเป็นภาษาบาลีก็ได้เคยนึกเอาตามใจชอบ แต่ได้กราบเรียนนมัสการถามท่านผู้ที่มีความรู้ในทางภาษาบาลีอย่างสูงเป็นประจำอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ที่คุณพุทธบุตรมีความหวังดีเพราะอาจจะคิดว่า ตลอดเวลานี้ดิฉันไม่ได้ศึกษาธรรมอะไรเลย ก็ขอเรียนให้ทราบตามความเป็นจริงด้วย

ประการต่อไปคุณพุทธบุตรเขียนมาว่า และอีกอย่างหนึ่งได้โปรดย้อนไปศึกษาพระอภิธรรมในส่วนที่เป็นสูตรต่าง ๆ หนึ่งสูตรนั้น เรียกว่า มหาปัฏฐาน จงเปิดดูในบทว่าด้วยกรรมที่ท่านบอกว่า ได้แก่ เจตนา และเจตนานี้มี ๒ เกิดขึ้นได้กับจิตทุก ๆ ประเภท โปรดศึกษาให้ละเอียด แล้วคุณจะได้พบจุดเริ่มต้นเสียที่

สำหรับในเรื่องนี้ ก็ใครที่จะเรียนชี้แจงท่านผู้ฟังให้เข้าใจเรื่องของเจตนาเพื่อท่านจะได้เข้าใจข้อปฏิบัติไม่คลาดเคลื่อนด้วย

๑๙๘

บางท่านอาจจะเข้าใจว่า เจตนาเป็นองค์ของมรรคในมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งได้แก่
 สัมมาทิฐิ ได้แก่ ปัญญาเจตสิก ๑ สัมมาสังกัปปะ ได้แก่ วิตกเจตสิก ๑
 สัมมาวาจา ได้แก่ สัมมาวาจาเจตสิก ๑ สัมมากัมมันตะ ได้แก่ สัมมากัมมันตเจตสิก
 ๑ สัมมาอาชีวะ ได้แก่ สัมมาอาชีวะเจตสิก ๑ สัมมาวายามะ ได้แก่ วิริยเจตสิก ๑
 สัมมาสติ ได้แก่ สติเจตสิก ๑ สัมมาสมาธิ ได้แก่ เอกัคคตาเจตสิก ๑

มีเจตนาในมรรคมีองค์ ๘ ใหม ไม่มี

เจตนาเจตสิกเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิตทุกดวง เป็นนามธรรม เป็นเจตสิก

คำว่า “เจตสิก” เป็นสภาพธรรมที่เกิดร่วมกับจิต รู้อารมณ์เดียวกับจิต ดับ
 พร้อมกันกับจิต ถ้าในภุมิที่มีรูปเป็นที่เกิด ก็เกิดที่เดียวกับจิต เวลาที่จิตเกิดขึ้น เพราะจิต
 เป็นสังขารธรรม เพราะฉะนั้น จะมีแต่เฉพาะจิตซึ่งเป็นสภาพรู้เพียงอย่างเดียวเกิดขึ้น
 โดยไม่มีสภาพธรรมอื่นเกิดร่วมด้วยไม่ได้

สังขารธรรม หมายความว่าสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัย สำหรับจิต
 ขณะหนึ่ง ๆ จะมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ดวง อย่างมาก ๓๐ กว่าดวง
 แล้วแต่ประเภทของจิต แล้วแต่กิจของจิต

สำหรับเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกดวงมี ๗ ดวง ได้แก่ ผัสสเจตสิก เวทนาเจตสิก
 สัญญาเจตสิก เจตนาเจตสิก เอกัคคตาเจตสิก ชีวิตินทริยเจตสิก มนสิการเจตสิก
 ถ้าท่านศึกษาปรมัตถธรรมก็คุ้นหู ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา
 ชีวิตินทริย มนสิการ เป็นเจตสิก ๗ ดวงที่เกิดกับจิตทุกดวง ไม่ว่าจะกำลังนอนหลับ
 ก็จะต้องมีผัสสเจตสิก มีเวทนาเจตสิก มีสัญญาเจตสิก มีเจตนาเจตสิก มีเอกัคคตา
 เจตสิก มีชีวิตินทริยเจตสิก มีมนสิการเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ในขณะที่ปฏิสนธิจะมีความต้องการหรือไม่ต้องการจะเกิดก็ตาม จะมีความตั้งใจ
 หรือไม่ตั้งใจอย่างไรก็ตาม ปฏิสนธิจิตนั้นก็จะต้องมีผัสสเจตสิก เวทนาเจตสิก สัญญา

เจตสิก เจตนาเจตสิก เอกัคคตาเจตสิก ขีวิตินทริยเจตสิก มนสิการเจตสิกเกิดร่วมด้วย และก็มีเจตสิกอื่นเกิดร่วมด้วย แต่ว่าที่กล่าวถึงนี้ กล่าวถึงเฉพาะเจตสิก ๗ ดวงที่เกิดกับจิตทุกดวง ไม่เว้นเลย

สำหรับลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมเป็นของที่มีจริง ถ้าท่านศึกษาโดยปริยัติ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียดว่า ปรมาตมธรรมซึ่งเป็นเจตสิกธรรมแต่ละประเภทนั้นมีลักษณะอย่างไร มีกิจการงานอย่างไร มีอาการปรากฏอย่างไร มีอะไรเป็นเหตุก่อให้เกิด

อย่างผัสสเจตสิกเป็นสิ่งที่จริง เป็นสภาพธรรมที่กระทบอารมณ์ ถ้าไม่กระทบอารมณ์ที่ปรากฏ จิต เจตสิกจะรู้อารมณ์นั้นไม่ได้ การที่จะรู้อารมณ์นั้นได้จะต้องมีนามธรรมกระทบกับอารมณ์นั้น จึงรู้อารมณ์นั้นได้ อย่างขณะที่กำลังเห็น ก็จะต้องมีจักขุสัมผัส มีผัสสเจตสิกกระทบกับอารมณ์ที่ปรากฏ จักขุวิญญาณจึงเห็น จึงเป็นสภาพที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนั้นได้ เพราะฉะนั้น ถ้าขณะใดที่มีการเห็น ทราบได้ว่ามีผัสสะ กระทบแล้วจึงได้เห็น ถ้าไม่มีผัสสะกระทบ การเห็นก็มีไม่ได้ นี่เป็นเจตสิกดวงหนึ่งที่เกิดกับจิตทุกดวง

นอกจากนั้นเวทนาเจตสิก ความรู้สึกจะเกิดร่วมกับจิตทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นจิตเห็น จิตได้ยิน จิตที่กำลังหลับ จิตที่กำลังปฏิบัติสมาธิ จิตที่กำลังกังวลใจใดๆ จะมีเวทนาเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะฉะนั้น ความรู้สึก มีทั้งเป็นสุขก็ได้ เป็นทุกข์ก็ได้ ดีใจก็ได้ เสียใจก็ได้ อทุกข์มสุขก็ได้ ใครจะไปยับยั้งกีดกัน ไม่ให้เวทนาเจตสิกเกิดกับจิต ไม่ให้ผัสสะเกิดกับจิต เป็นสิ่งที่ไปไม่ได้เลย เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้น จะไปยับยั้งว่า ขณะหลับไม่ให้เวทนาเจตสิกเกิดกับจิต ก็ยับยั้งไม่ได้

สำหรับสัญญาเจตสิก สภาพธรรมที่เกิดกับจิตทุกดวง ทำให้จำ หมายถึงที่เห็นและเมื่อเห็นอีก ก็ทราบว่าเคยเห็น หรือสิ่งที่เห็นนั้นเป็นอะไร

ถ้าเป็นทางหู เวลาที่ได้ยิน ก็มีสภาพที่จำ หมายถึงลักษณะของเสียงที่ปรากฏ ทำให้รู้ว่าเป็นเสียงใคร เป็นเสียงอะไร หรือว่าเสียงนั้นมีความหมายว่าอะไร นี่ก็เป็น

สภาพธรรมที่มีจริง เพราะฉะนั้น ขณะใดที่รู้ความหมายของเสียงที่ได้ยิน ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพนามธรรมที่จำ เป็นสิ่งที่มีจริงที่สติจะต้องระลึกได้รู้ว่า แม้ขณะที่รู้เรื่อง แม้ ขณะที่จำได้ ก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมที่จำ มีกิจที่จะจำ เป็นเจตสิก ชนิดหนึ่งเท่านั้น

สำหรับเจตสิกประเภทต่อไป ที่เป็นปัญหาของคุณพุทธบุตร คือ เจตนาเจตสิก ซึ่งเกิดกับจิตทุกดวง

โดยสภาวะลักษณะ เจตนาเจตสิก มีความจงใจ เป็นลักษณะ

มีการประมวลมาให้สหธรรมทั้งหลาย เป็นไปตามความประสงค์ เป็นรสะ คือ เป็นกิจ

มีการจัดแจง เป็นอาการปรากฏ

เวลาที่เกิดความคิด ตั้งใจจะทำการหนึ่งสิ่งใด ลักษณะที่ตั้งใจ จงใจ เป็น ลักษณะที่ปรากฏชัดของเจตนา ซึ่งขอให้ท่านคิดถึงลักษณะ สภาพของเจตนาเจตสิกที่เกิดขึ้นกับจิตทุกดวง

ในขณะที่ปฏิสนธิ จิตดวงแรกที่ทำกิจปฏิสนธิมีเจตนาเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะว่าเจตนาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง ในขณะนั้นมีความจงใจ มีความตั้งใจอะไรใหม่ที่จะปรากฏให้ได้ จงใจจะเกิดที่นั่น เป็นบุคคลนั้น เป็นมนุษย์อย่างนั้น เป็น เทวดาอย่างนั้นได้ไหม ในขณะนั้น ไม่ได้ เพราะเหตุว่าสภาพของปฏิสนธิจิตนั้นเป็นผล ของกรรม กรรมทำให้เจตนาที่เป็นวิบากเกิดร่วมด้วย ขวนขวาย กระตุ้นสหชาตธรรม คือ นามธรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกัน ให้กระทำกิจให้สำเร็จตามฐานะของสภาพธรรม นั้น ๆ นี่เป็นลักษณะของเจตนา

กำลังเห็น มีเจตนาเจตสิกเกิดร่วมด้วย มีความรู้สึกว่าจะใจอะไรหรือเปล่าใน ขณะที่เห็น ไม่มี เพราะเหตุว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยก็เห็น เมื่อมีเหตุปัจจัยก็ได้ยิน แต่แม้ กระนั้นก็มีเจตนาเจตสิกเกิดกับจิตที่เห็น มีเจตนาเจตสิกเกิดกับจิตที่ได้ยิน สภาพธรรม ที่เป็นลักษณะของเจตนา คือ เพียงทำให้สหชาตธรรม จิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกัน กระทำกิจสำเร็จลงไปตามสภาพฐานะของสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นผัสสะ ไม่ว่า

จะเป็นเจตสิกอะไรก็ตาม เจตนาที่มีกิจกระตุ้น ขวนขวาย ประมวลมา กระทำให้สำเร็จกิจของสภาพธรรมนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น ตั้งใจให้สติเกิดได้ใหม่ มีใครตั้งใจให้สติเกิดได้บ้าง สติเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์มาก มีคุณมาก ไม่ว่าสติที่จะระลึกเป็นไปในทานก็มีประโยชน์ เพราะเหตุว่าทำให้เกิดกุศลจิต ทำให้เกิดกุศลกรรม สติที่ระลึกได้เป็นไปในศีลก็มีประโยชน์มาก สติที่ระลึกได้เป็นไปในการทำจิตให้สงบก็มีประโยชน์มาก สติที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมรู้ชัดว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลก็มีประโยชน์มาก

เมื่อสติเป็นคุณธรรม มีประโยชน์มากมายถึงอย่างนี้ ลองจงใจ ตั้งใจ เจตนาให้สติเกิด สติจะเกิดได้ใหม่ ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลย เพราะฉะนั้น ทำไม่ถึงจะคิดว่าจะต้องรู้เรื่องของเจตนา และจะได้ตั้งต้นเสียที ในเมื่อเจตนาไม่ใช่องค์มรรคในมรรคมีองค์ ๘

เจตนาเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิตทุกดวง เจตนามี ๒ อย่าง คือ โดยปัจจัยแล้วเป็นสหชาตกัมมปัจจัย ๑ เป็นนानักขณิกกัมมปัจจัย ๑

ถ้ากล่าวถึงชื่อ ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่ายาก แต่ที่ทรงแสดงไว้ คือ กรรมได้แก่เจตนาเจตสิก ที่เราพูดถึงกรรมบ่อย ๆ กุศลกรรม อกุศลกรรม ก็คือ เจตนาเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพที่จิตใจ ขวนขวายให้กิจนั้นสำเร็จลงไป

เมื่อเจตนาเกิดกับจิตทุกดวง สภาพของเจตนาที่เกิดกับจิตทุกดวงนั้น เป็นสหชาตกัมมปัจจัย ชาติะ แปลว่า เกิด สหะ แปลว่า ร่วมกัน

เพราะฉะนั้น เมื่อเจตนาเป็นกรรม ก็เกิดร่วมกับจิต เกิดร่วมกับเจตสิกอื่น ๆ เจตนาที่เกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิตนั้น เป็นปัจจัยของจิตและเจตสิกโดยเป็นสหชาตกัมมปัจจัย ได้แก่ เจตนาที่เกิดกับจิตทุกดวง

แต่สำหรับนานักขณิกกัมมะ อีกประเภทหนึ่งนั้น หมายถึงเจตนาเจตสิกที่เกิดกับกุศลจิตและอกุศลจิตเท่านั้น เพราะเหตุว่าเจตนาที่เกิดกับวิบากจิต กิริยาจิต กับจิตเห็น กับจิตได้ยินเหล่านั้น เป็นต้น ไม่มีกำลัง ไม่เหมือนกับเจตนาเจตสิกที่เกิดกับขวนจิต ที่เป็นกุศล เป็นอกุศล มีกำลังสามารถที่จะเป็นปัจจัยโดยที่ว่า ถึงแม้ว่าจิต

นั้นที่เกิดร่วมกับเจตนาขึ้นดับไปแล้ว ก็ยังเป็นปัจจัยทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นในกาลข้างหน้าต่อไปได้

เพราะฉะนั้น ที่ทุกท่านมีวิบากจิต มีการเกิด และมีการเห็น มีการได้ยิน บางครั้งก็ดี บางครั้งก็ไม่ได้ นั่น เป็นผลของกรรม คือ เจตนาในอดีต แล้วแต่ว่าจะเป็นผลของกุศลเจตนา หรือว่าเป็นผลของอกุศลเจตนา ซึ่งเป็นน่านักขณิกัมมะ เวลาที่กุศลจิตเกิด จงใจ ตั้งใจที่จะให้จิตเป็นกุศลได้ไหม ไม่ได้ กุศลจิตจะเกิด ก็เพราะว่าได้เคยอบรมสะสมเหตุปัจจัยที่จะให้กุศลจิตเกิด เพราะฉะนั้น เมื่อมีเหตุ มีปัจจัยที่ได้สะสมมาที่จะให้กุศลจิตเกิด กุศลจิตก็เกิด

ไม่มีใครชอบอกุศลจิต โลกมุขจิตก็ไม่ชอบ โทสะมุขจิตก็ไม่ชอบ โมหมุขจิตก็ไม่ชอบ เป็นสิ่งที่ไม่ดีเลย เป็นอกุศลจิต จงใจ ตั้งใจให้เกิดหรือเปล่า ไม่ชอบอกุศลจิต แต่อกุศลจิตก็เกิด และมีเจตนาเจตสิกซึ่งเป็นสภาพที่จงใจกระทำกิจของตนให้สำเร็จในกิจนั้น โดยที่ไม่มีใครสามารถยับยั้งได้ เพราะฉะนั้น อกุศลจิตก็เกิดเพราะมีเหตุปัจจัย แม้เจตนาที่เกิดร่วมกับอกุศลจิตก็มีเหตุปัจจัยจึงได้เกิดขึ้น เป็นอนัตตา

สภาพที่จงใจ สภาพที่ตั้งใจ เป็นสิ่งที่สติจะต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริงว่า แม้ลักษณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น วันนี้มีใครตั้งใจจะทำอะไรบ้างหรือเปล่า ทำจริง ๆ อย่างที่ตั้งใจไว้ทุกครั้งหรือเปล่า บางครั้งตั้งใจว่าจะทำอย่างนี้ แต่ว่ามีสิ่งอื่นเกิดขึ้น ทำให้ไม่ได้กระทำการสิ่งที่ตนตั้งใจไว้

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่จะต้องมีเจตนาซึ่งเป็นความตั้งใจ แต่ต้องเป็นมรรคมองค์ ๘ คือ สติที่จะต้องระลึกรู้ ว่า แม้เกิดความตั้งใจจะกระทำอะไร สภาพที่ตั้งใจนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง เจตนาเป็นสังขารธรรม ไม่มีเหตุปัจจัย เจตนาก็ไม่เกิดขึ้น เมื่อเจตนาเป็นสังขารธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สติก็ระลึกรู้ในขณะที่ตั้งใจ จงใจนั้นว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น

ถ. เมื่อวานนี้ผมตั้งใจจะมาฟังอาจารย์พูด ผมตั้งใจมาตั้งแต่วันนี้ อย่างนี้ยังไม่เรียกว่าตั้งใจอีกหรือ

ส. ตั้งใจเมื่อวานนี้ เกิดขึ้นเมื่อวานนี้ ดับไปเมื่อวานนี้ และมีเจตนาอื่นเกิดกับจิตอื่น เกิดสืบต่อ ๆ ไป ทุก ๆ ขณะจิต กำลังเห็นก็มีเจตนาเจตสิกเกิดแล้วก็ดับ กำลังได้ยินก็มีเจตนาเจตสิกเกิดแล้วก็ดับพร้อมกับจิตที่ได้ยิน เพราะเหตุว่าเจตนาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง เพราะฉะนั้น ตั้งใจเมื่อวานนี้ก็ดับเมื่อวานนี้ เจตนาเกิดแล้วก็ดับ สืบต่อกันไปเรื่อย ๆ สภาพธรรมทั้งหลายอาศัยเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้น มีปัจจัยที่จะให้สัมมาสติเกิดขึ้นเพราะอาศัยการฟัง แล้วก็เข้าใจ ก็เป็นปัจจัยให้สติเกิดขึ้น โดยที่ไม่ต้องมีตัวตนไปจงใจที่จะตั้งต้น

พระ เวลาที่อาตมาเห็นรูป ก็กำหนดในใจว่า เห็นหนอ ๆ เวลาที่ได้ยินเสียง ก็กำหนดในใจว่า ได้ยินหนอ ๆ เวลาที่ปวด ก็กำหนดในใจว่า ปวดหนอ ๆ อาตมากำหนดอย่างนี้ จะเรียกได้หรือเปล่าว่า เป็นบาทของวิปัสสนา หรือว่าเป็นอย่างไร

ส. วิปัสสนาเป็นความรู้ชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏโดยถูกต้องตามความเป็นจริง สภาพธรรมในวันหนึ่ง ๆ มีหลายอย่าง นามธรรมก็มีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นคิดจะนึก จะสุข จะทุกข์ จะเห็น จะได้ยิน ก็เป็นนามธรรมแต่ละชนิด ไม่ว่าจะเป็นเย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็เป็นแต่เพียงรูปธรรมแต่ละชนิดเท่านั้นที่กำลังเห็น เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง ไม่เหมือนกับได้ยิน ไม่เหมือนกับคิดนึก แต่เป็นสภาพรู้

ถ้าระลึกรู้ว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ ขณะนั้นเป็นการรู้ลักษณะของนามธรรม แต่ถ้าขณะที่เกิดความคิดว่า เห็นหนอ ขณะนั้นไม่ได้รู้ลักษณะนามธรรมที่กำลังเห็นว่าเป็นสภาพรู้ ซึ่งสติจะต้องระลึกรู้ว่า ที่คิดหรือนึกอย่างนั้นเป็นนามธรรมอีกชนิดหนึ่ง ถ้าเกิดคิดในใจขึ้นมาว่า เห็น มีคำว่าเห็น มีคำว่าเห็นหนอในใจ สติจะต้องระลึกรู้ว่า ที่เกิดระลึกคิดเป็นเห็นหนอขึ้นมานั้นไม่ใช่สภาพที่เห็น

คำว่า บาทของวิปัสสนา หมายความว่า จะต้องอาศัยสภาพธรรมที่มีจริง และสติระลึกรู้ลักษณะ เมื่อระลึกแล้วค่อย ๆ รู้ขึ้นจนกว่าจะชัด เมื่อรู้ชัดจึงเป็นวิปัสสนา แต่จะต้องระลึกถึงรู้ตรงลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด รูปธรรมแต่ละชนิด

ถ้าเป็นนามธรรมที่คิดนึก สติจะต้องระลึกถึงสภาพที่คิด ที่นึก ถ้าเป็นขณะที่กำลังเห็น ไม่ต้องคิดเลย แต่รู้ว่าเห็นก็เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง คือ แยกกันได้อย่างละเอียด นามที่เกิดดับสลับต่อกันนั้นละเอียดและรวดเร็วมาก เพราะฉะนั้น สติจะต้องละเอียดที่จะรู้ความต่างกันของนามธรรมแต่ละชนิด อย่างนามที่เห็น ไม่คิดก็เห็น เพราะฉะนั้น ที่เห็นนี้ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งโดยที่ไม่ต้องคิดว่า เห็นหนอ ต้องแยกสภาพรู้ทั้ง ๖ ทาง

คุณพุทธบุตรเขียนตอนจบว่า ขออ้อเอาคุณพระศรีรัตนตรัย จงช่วยบันดาลให้คุณจงเป็นนักปฏิบัติที่สมบูรณ์อันใกล้นี้ จะได้ไม่พุดโดยอาศัยจินตามยปัญญาของคุณเสียที คุณจะพุดอย่างนักปฏิบัติที่แท้จริง โดยไม่เอาชนะกันโดยโวหาร แต่ว่าจะพิจารณากันโดยนัยอารมณ์ของนักปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นโดยสุขุมลึกซึ้งกว่าจินตามยปัญญาของคุณเสียอีกเป็นไหน ๆ

ไม่ทราบว่าคุณพุทธบุตรเข้าใจความหมายของคำว่านักปฏิบัติที่แท้จริงอย่างไร ถ้าขณะใดที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนาม รู้ว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ขณะใดที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของรูป รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นปฏิบัติธรรมหรือเปล่า ถ้าขณะนั้นไม่ใช่ผู้ปฏิบัติธรรม ขณะนั้นเป็นอะไร ขณะที่กำลังระลึกแล้วรู้นามรูป

และที่กล่าวว่า แต่ว่าจะพิจารณากันโดยนัยอารมณ์ของนักปฏิบัติ อารมณ์ของนักปฏิบัติหมายความว่าอย่างไร การใช้พยัญชนะต้องให้ถูกต้องตามความเป็นจริงด้วย

อารมณ์เป็นสิ่งที่จิตรู้ เพราะฉะนั้น อารมณ์ของผู้ปฏิบัติธรรม คือ ผู้ที่สติกำลังระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม อารมณ์ คือ สภาพลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงนั่นเอง ไม่ใช่อย่างอื่นเลย

กำลังเห็น สติระลึกถึงว่าเป็นสภาพรู้ เป็นของจริง เป็นอารมณ์ของผู้ปฏิบัติธรรม เพราะเหตุว่าเป็นนามธรรม เมื่อเป็นนามธรรม ผู้ที่ระลึกก็รู้ได้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน หนทางที่จะทำให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้นั้น ก็ด้วยสติ

เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ใช่หนทาง
อื่น

๑๙๙

ถ. ผมได้ฟังคำบรรยายเกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ สำนักเรียนแห่งหนึ่ง ผู้ฟังถามว่า เวลารับประทานอาหารจะรู้อะไร ท่านผู้บรรยายก็ตอบว่า จะรู้เคี้ยวก็ได้ หรือจะรู้รสก็ได้ จะรู้กลิ่นก็ได้ ซึ่งผู้ถามก็ไม่ได้ถามต่อไปว่ารู้อย่างนั้น จะรู้ได้อย่างไร แต่หันไปถามอีกท่านหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่าเป็นอาจารย์ใหญ่กว่ามีความเห็นอย่างไร อาจารย์ใหญ่ก็กล่าวว่า นอกจากจะรู้อย่างนี้แล้ว จะรู้อย่างอื่นอีกก็ได้ จะรู้ว่าอาหารนี้เป็นเรื่องของปฏิภูลก็ได้ อะไรก็ได้ ท่านก็อธิบายไป เมื่ออธิบายไปมาก ๆ เข้า ก็กลับบอกว่า การรู้หลาย ๆ สิ่ง หลาย ๆ อย่างเช่นนั้นเป็นบ้า ท่านว่าอย่างนั้น นี่เป็นคำพูดของท่าน คล้าย ๆ กับว่าจะต้องรู้อารมณ์เดียว

อาจารย์อีกท่านหนึ่ง ฟังที่ท่านบรรยาย ท่านบอกว่า การปฏิบัติวิปัสสนานี้ จริงจังนักไม่ได้ ต้องยอมกิเลสบ้าง ถ้าขึ้นจริงจังจนเกินไปจะแย่ ผมไม่เข้าใจว่า ทำไมการปฏิบัติวิปัสสนาก็เพื่อละคลายความยึดถือต่าง ๆ เพื่อละคลายกิเลสต่าง ๆ แต่ทำไมจะยอมกิเลส

เป็นเรื่องที่ผู้ฟังทั้งหลายต้องพิจารณาเองว่า ที่ท่านอาจารย์สุจินต์บรรยายนี้ กับที่ท่านอื่นบรรยายนั้น เปรียบเทียบกันแล้ว สิ่งใดเป็นการเหมาะสม และสิ่งใดไม่เป็นการเหมาะสม ผมเพียงแต่นำสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมาแล้วเท่านั้นเอง

สุ. เป็นข้อคิดสำหรับผู้สนใจในการเจริญปัญญา เจริญอย่างไร หนทางใดที่จะทำให้ปัญญารู้ชัดสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่คลาดเคลื่อน

อย่างเรื่องการเห็น จะให้ไม่รู้อะไร เป็นไปได้หรือเปล่า ผิดปกติ หรือว่าเป็นความจริง จะมีชีวิตอยู่ได้ไหม ใครมีชีวิตอยู่ได้โดยที่เพียงแค่เห็นแล้วไม่รู้เลยว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร ไม่รู้ว่าเป็นเสื้อผ้า ไม่รู้ว่าเป็นอาหาร ไม่รู้ว่าเป็นเครื่องใช้ ไม่รู้ว่าเป็นถนนหนทาง ไม่รู้อะไรเลย ใครมีชีวิตจริง ๆ เป็นอย่างนี้บ้าง เมื่อไม่มี ก็ผิดความจริงแล้ว

เพราะฉะนั้น การที่ปัญญาจะรู้ถูกต้องตามความเป็นจริง จึงรู้อย่างนั้นไม่ได้ แต่ว่าผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ปัญญาเจริญขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมที่ต่างกั นามธรรมทางตา ขณะทีเระลึกรู้ว่ากำลังเห็นเป็นแต่เพียงสภาพรู้ทางตาเท่านั้น ไม่เหมือนกับเวลาที่ได้ยิน เป็นสภาพรู้ทางหู สภาพรู้มีทั้งทางตา มีทั้งทางหู มีทั้งทาง จมูก มีทั้งทางลิ้น มีทั้งทางกาย และมีทั้งทางใจด้วย เมื่อมีการเห็นซึ่งเป็นสภาพที่รู้สี ทางตาแล้ว ทางใจก็ยังรู้ว่สิ่งทีเเห็นนี้เป็นอะไร เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐาน การเจริญปัญญา ก็รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงตามปกติ ไม่ใช่ว่ให้ท่านที่จะ เจริญปัญญา เจริญวิปัสสนาไปทำผิดปกติ ซึ่งถ้าเป็นโดยลักษณะนั้นแล้ว ไม่ใช่ ปัญญาแน่นอน

และทีเกล่าวว่า ถ้ารู้มากเป็นบ้า ท่านผู้ฟังเคยพบพยัญชนะนี้ในพระไตรปิฎก ส่วนใดบ้างไหม ไม่ว่าจะเป็นในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก หรือว่พระอภิธรรม ปิฎกก็ตาม ทีเว่าถ้ารู้มากแล้วจะเป็นบ้า ในพระไตรปิฎกมีปัญญามากมายหลายอย่าง การทีเได้รู้สภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริงนั้น ไม่ว่าปัญญานั้นจะรู้มาก จะรู้ลึกซึ้ง จะรู้ละเอียด มีแต่คุณประโยชน์ ไม่มีโทษเลย ทีเท่านคิดท่านเข้าใจว่ท่านรู้ ทีเท่านคิด ท่านเข้าใจว่เป็นปัญญา แต่พอรู้มากแล้วเป็นบ้า สิ่งทีเท่านคิด หรือทีเเชื่อว่เป็น ปัญญานั้น ไม่ใช่ปัญญา

พระ การเจริญสติปัฏฐานนั้น อาตมาคิดว่า ในขณะที่ท่านนั่งอยู่ ท่านก็ สามารถเจริญได้ทวารทั้ง ๖ เลย ตั้งแต่ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะฉะนั้น ขอให้ทีเประชุมนี้ทราบว่ เวลาทีเท่านนั่งอยู่ทางบ้าน หรืออยู่ทีเไหน ท่านก็เจริญได้ อาตมามีความเห็นว่อย่างนี้

สุ. ดิฉันขอกราบนมัสการทีเท่านรับฟัง และได้พิจารณาธรรม เห็นว่สิ่งใด เป็นสิ่งทีเีจริง และสามารถพิสูจน์ธรรมนั้นได้ด้วยตัวของพระคุณเจ้าเอง

เรื่องของ "ท่าน" ทีเจะช่วยให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจสภาพจิตใจของท่าน ชีวิตจริง ๆ ของท่าน และการเจริญสติเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ถ้าท่านไม่คิดถึงธรรมในแง่ต่าง ๆ อย่างละเอียด ท่านก็จะไปเพ่งเล็งแต่เฉพาะสติเท่านั้นทีเเกิดน้อยแล้วก็ยากทีเจะเกิด แต่

ถ้าท่านได้ฟังธรรมทั้งหมดที่เป็นฝ่ายกุศล แม้แต่ในเรื่องของท่าน ขอให้คิดว่า ถึงแม้จะไม่ใช้สติปัฏฐาน เพียงแต่เป็นทาน การให้วัตถุที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น วันหนึ่ง ๆ เกิดน้อยหรือเกิดมาก เกิดยากหรือว่าเกิดง่าย แม้แต่ทานซึ่งเป็นวัตถุภายนอกที่ท่านมี และในวันหนึ่ง ๆ ขอให้คิดดู มีสิ่งที่ท่านสามารถจะสละเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นได้ แต่แม้กระนั้นการให้ทานของท่านมากหรือน้อย เพียงแต่กุศลชั้นทานเท่านั้นยังไม่ใช้สติปัฏฐาน ซึ่งมีโอกาสที่จะเกิดได้ แต่ให้หรือเปล่า เพราะอะไร

ก็เป็นชีวิตปกติจริง ๆ

อกุศลธรรมทั้งหมดจะต้องละ จะต้องดับให้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท ไม่ว่าจะเป็นความตระหนี่ ความหวงแหน ความริษยา ความมานะถือตนต่าง ๆ ก็เป็นอกุศลธรรมที่จะต้องละทั้งนั้น ซึ่งท่านไม่ทราบว่ายากในจิตใจของท่านมีอกุศลธรรมหนาแน่นมากมายสักเท่าไร แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ท่านจะรู้จักตัวของท่านเอง และรู้ว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้นต้องเจริญกันนานสักเท่าไร ต้องขัดเกลาความไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมอย่างละเอียดเพียงไร

แม้ในขณะที่ให้ทาน ถ้าขณะนั้นสติไม่เกิดไม่ระลึกว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมฝ่ายดีชนิดหนึ่งไม่ใช่ตัวตน ถึงท่านจะให้ทานสักเท่าไร ๆ ก็ไม่สามารถที่จะดับภพชาติหรือละคลายกิเลสที่ได้สะสมมามากนั้นให้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉทได้

และในขณะที่ไม่ให้ สติก็ไม่ได้ระลึกว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ซึ่งท่านที่เจริญสติปัฏฐานจะต้องเจริญสติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมอย่างละเอียด รู้ลักษณะของรูปธรรมที่ปรากฏถูกต้องจริง ๆ จึงจะสามารถคลายการที่เคยยึดถือสภาพของนามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

แต่ถ้าท่านไม่ได้เจริญอบรมอินทรีย์บารมีมาอย่างมากมายแล้ว กุศลทุกประเภทเกิดยาก แม้แต่ทาน เพียงชั้นทาน ก็เกิดยาก

ข้อความใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค มัจฉริยสูตรที่ ๒** แสดงให้เห็นว่า กุศลนั้นเกิดยาก ไม่ใช่แต่เพียงสติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้นที่เกิดยาก แม้แต่ท่าน การสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นนั้นก็ยิ่งยาก ดังนี้

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว พวก เทวดา สตฺถลปกายิกามากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เทวดาผู้หนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถาในสำนัก พระผู้มีพระภาคว่า

เพราะความตระหนี่ และความประมาทอย่างนี้ บุคคลจึงให้ท่านไม่ได้ บุคคล ผู้หวังบุญ รู้แจ้งอยู่ พึงให้ท่านได้

ใน **สารัตถปกาสินี** อรรถกถา อธิบายว่า

ข้อว่า เพราะความตระหนี่ และเพราะความประมาท คือ เพราะความตระหนี่ อันมีความหวงสมบัติของตนเป็นลักษณะ และเพราะความประมาทมีการอยู่ปราศจาก สติเป็นลักษณะ

สติเป็นคุณธรรม กระทำให้กุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไปในทานบ้าง ในศีลบ้าง ใน สมถภาวนา และในการเจริญสติปัฏฐานบ้าง เพราะฉะนั้น การที่สติไม่ระลึกเป็นไปใน ทาน จึงทำให้ไม่มีการให้ทาน

ข้อความต่อไปในสารัตถปกาสินีมีว่า

ก็คนบางคนไม่ให้ทานด้วยความตระหนี่ว่า เมื่อเราให้ สมบัตินี้ก็จะถึงความสิ้น ไป จักไม่มีแก่เรา หรือแก่เหล่าชนในบ้าน

คิดอย่างนี้หรือเปล่า เป็นของธรรมดาเหลือเกิน ยิ่งชีวิตของฆราวาสไม่สามารถ ที่จะให้ทุกสิ่งทุกอย่างไปได้หมด แต่จะมีการให้เพียงบางโอกาส เพียงบางกาลเท่านั้น

เพราะเหตุว่าสำหรับท่านที่สะสมอุปนิสัยในทาน การให้ ท่านก็สะดวก ท่านก็ประพฤติดีสม่ำเสมอในการให้ ท่านสะสมวัตถุเพียงเล็กน้อยเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ผู้อื่นก็ยังสามารถมีโอกาสที่จะได้รับความสุขแม้เพียงเล็กน้อยจากวัตถุเล็กน้อยที่ท่านสะสม

ขอให้ท่านสังเกตดูบุคคลในโลกนี้ ต่างสะสมอุปนิสัยปัจจัยมาต่าง ๆ กัน บางท่านเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยสะดวกในการให้ทาน ประพฤติได้เป็นปกติเป็นประจำ แต่สำหรับบางท่าน แส้นยาก ถึงมีก็ไม่ให้ ถึงมีมากที่เดี๋ยวก็ยังไม่ให้ เคยสังเกตไหมว่า มีท่านที่เป็นอย่างนี้

"มัจฉริยะ" เป็นอกุศลธรรม เป็นความตระหนี่ เก็บสะสมพอกพูนความตระหนี่ ซึ่งเป็นอกุศลธรรมไว้ เพราะฉะนั้น คนที่ไม่ให้เพราะความตระหนี่ย่อมคิดว่า เมื่อเราให้สมบัตินี้ก็จะถึงความสิ้นไป จักไม่มีแก่เรา หรือแก่เหล่าชนในบ้าน

สำหรับความประมาทนั้น ใน **สารัตถปกาสินี** อธิบายว่า

คนบางคน แม้คิดว่าพึงให้ทาน ก็ไม่ให้เกิดขึ้น เพราะมัวเพลินในการเล่นเป็นต้น

เพลินมาก ขณะที่ไม่ได้ระลึกเป็นไปในกุศล ไม่ได้เป็นไปในทาน ไม่ได้เป็นไปในศีล ไม่ได้เป็นไปในภาวนา

และเพลินอย่างไรในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ

มีใครบ้างไหมที่ไม่เพลินไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มัวเพลินในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ ย่อมไม่มีแม้ความคิดว่าพึงให้ทาน หรือว่าจะให้ทาน ก็กำลังเพลินอยู่ตลอดเวลา คิดไปเพลินเพลินไปอีก คิดถึงเรื่องทางตา ก็เพลินเพลินไปในเรื่องของทางตา คิดไปในเรื่องของทางหู ก็เพลินเพลินไปในเรื่องของทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีแม้ความคิดที่จะเกิดขึ้นว่า จะให้ทาน

ส่วนข้อความที่ว่า ทานเป็นสิ่งที่ผู้รู้พึงให้ มีคำอธิบายว่า คือ เมื่อรู้อยู่ว่า ทานมีผล ก็พึงให้ทานโดยแท้

ข้อความต่อไปในพระสูตรมีว่า

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค
ว่า

คนตระหนี่กลัวภัยใด ย่อมให้ทานไม่ได้ ภัยนั้นนั่นแล ย่อมมีแก่คนตระหนี่
ผู้ไม่ให้ทาน

คนตระหนี่ย่อมกลัวความหิวและความกระหายใด ความหิวและความกระหาย
นั้น ย่อมถูกต้องคนตระหนี่นั้นนั่นแล ผู้เป็นพาลทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ฉะนั้น

เรื่องของจิต มีทั้งจิตที่เป็นเหตุที่ทำให้เกิดวิบาก คือ จิตที่เป็นผล เพราะฉะนั้น
ถ้าเป็นจิตที่ดีงามก็ย่อมให้ผล คือ วิบากจิตที่ดี ถ้าเป็นจิตที่ไม่ดี เป็นอกุศลจิต ก็ย่อม
ทำให้เกิดอกุศลวิบากจิต เป็นผลที่ไม่ดี เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีจิตใจตระหนี่ ไม่ยอม
ที่จะสละให้คนอื่นได้รับประโยชน์สุขจากวัตถุที่ตนมี ผลคือ ความหิวและความ
กระหายนั้น ก็ย่อมถูกต้องผู้ที่ตระหนี่ ผู้ที่ไม่ให้ทานนั่นเอง

ถ้าจิตเป็นกุศลก็เป็นปัจจัยให้กุศลวิบากเกิดขึ้น รับผลของกุศลกรรมทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่ถ้าเป็นผลของอกุศลจิต เป็นผลของอกุศลกรรม
อกุศลวิบากก็เกิดขึ้นรับผลทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายเหมือนกัน

ทุกท่านคงจะสังเกตว่า ท่านรับผลของกรรมทางตาบ้าง ทางหูบ้าง
ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง บางทีตัวท่านเองไม่ได้เจ็บไข้ได้ป่วย แต่มีเรื่อง
ที่จะต้องทำให้ท่านลำบาก โดยที่ไม่ต้องเจ็บไข้ได้ป่วยเลย ความลำบาก ความไม่แสบ
ขึ้น การรับผลของอกุศลกรรม จะเป็นทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ จมูกก็ได้ ลิ้นก็ได้ กายก็
ได้ จะมากหรือน้อยนั้นก็ย่อมแล้วแต่เหตุ แต่ถ้าท่านเป็นคนตระหนี่มาก ผลก็คือ
ว่า ความหิวและความกระหายนั้น ย่อมถูกต้องคนตระหนี่นั้นนั่นแล

สำหรับข้อที่ว่า

ผู้เป็นพาลทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ฉะนั้น

ที่ว่าเป็นพาลนั้น ก็เพราะเหตุว่าเป็นผู้ที่สะสมความตระหนี่ สะสมอกุศลธรรม สะสมความติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในวัตถุ ในภคทรัพย์ ถ้าในปัจจุบันชาติท่านสะสมอกุศลธรรม สะสมความตระหนี่ไว้มาก ชาติหน้าจะตระหนี่น้อยลงได้ไหม เป็นไปไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น การสละ การละ ก็ยากขึ้นด้วย

เทวดาผู้นั้นกล่าวต่อไปว่า

บุคคลควรกำจัดความตระหนี่อันเป็นสนิมในใจ ให้ท่านเกิด เพราะบุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า

คงจะมีท่านผู้ฟังที่มีญาติมิตรสหายที่สะสมทรัพย์สมบัติไว้มาก และสิ้นชีวิตลงโดยไม่ได้ใช้ทรัพย์สมบัตินั้น เมื่อไม่ได้ให้ทรัพย์สมบัติ เมื่อไม่ได้ให้ท่านในโลกนี้ ในโลกหน้าก็เอาทรัพย์สมบัติไปไม่ได้ แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่ขัดเกลากจิตใจ ละความตระหนี่ ท่านก็ได้สะสมบุญ คือ การขัดเกลากจิตใจให้เบาบางจากอกุศลธรรม ติดตามไปในโลกหน้าได้

๒๐๐

ข้อความต่อไปในพระสูตรมีว่า

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค
ว่า

ชนทั้งหลายเหล่าใด เมื่อของมีน้อยก็แบ่งให้ เหมือนพวกเดินทางไกลก็แบ่งของ
ให้แก่พวกเดินทางร่วมกัน ชนทั้งหลายเหล่านั้น เมื่อบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นตายแล้ว
ก็ชื่อว่า ย่อมไม่ตาย ธรรมนี้เป็นของบัณฑิตแต่ปางก่อน ชนพวกหนึ่งเมื่อของมีน้อยก็
แบ่งให้ ชนพวกหนึ่งมีของมากก็ไม่ให้ ทักซิณนาที่ให้แต่ของน้อย นับเสมอด้วยพัน

ใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถา** มีข้อความอธิบายว่า

ชื่อว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด เมื่อของมีน้อยก็แบ่งให้ เหมือนพวกเดินทางไกลก็
แบ่งของให้แก่พวกเดินทางร่วมกัน

ความว่า คนที่เดินทางร่วมกัน เดินทางไปสู่ทางอันไกลกันดาร คือ สังสาระ
อันกันดารร่วมกัน เมื่อไทยธรรมแม้มีน้อย ก็ทำการแบ่งปันให้

ยังไม่สิ้นสุดการเดินทาง เกิดมาร่วมโลกกันเหมือนกับผู้ที่เดินทางไกลร่วมกัน
เพราะฉะนั้น ในโลก หรือในทางกันดารที่ลำบากนี้ ถ้ามีทางใดที่จะเกื้อกูลอุปการะกัน
ได้ แม้มีของน้อยก็ควรที่จะแบ่งให้ เพื่ออุปการะเกื้อกูลสงเคราะห์กันให้ผ่านพ้นความ
ทุกข์ ให้ถึงที่สุดของวิญญูะสงสารได้ สังสารวิญญูะนั้นก็ยืดยาวมาก เพราะฉะนั้น ไม่
ทราบว่าจะเดินทางกันไปอีกไกลสักเท่าไร ถ้าไม่เกื้อกูลอุปการะกัน ก็ไม่สามารถที่จะ
ช่วยกันและกัน ผลัดกันให้ ผลัดกันรับ ไปจนกว่าจะถึงที่สุดของสังสารวิญญูได้

ข้อความใน อรรถกถา อธิบายต่อไปว่า

ชื่อว่า ชนทั้งหลายเหล่านั้น คือ ชนที่มีของน้อยก็แบ่งให้ เมื่อบุคคลทั้งหลาย
เหล่านั้นตายแล้ว ก็ชื่อว่า ย่อมไม่ตาย

ซึ่งข้อความในอรรถกถามีคำอธิบาย ซึ่งท่านผู้ฟังไม่ได้คิดหรือคิดไม่ถึงว่า ท่านจะอธิบายในลักษณะนี้ คำอธิบายมีว่า

เหมือนอย่างว่า คนตายแล้ว เมื่อข้าวและน้ำ เป็นต้น มากมายที่พวกญาตินำมาตั้งแวดล้อมไว้ คนตายนั้นก็จะลุกขึ้นมาทำการจำแนกไม่ได้ว่า อันนี้จึงเป็นของผู้นี้ อันนี้จึงเป็นของผู้นี้ ฉนั้นใด คนผู้มีปกติไม่ให้ ก็ฉนั้น

เพราะฉะนั้น โภคทรัพย์ของคนตายก็ดี ของคนผู้มักไม่ให้อีกดี ชื่อว่า เป็นของเสมอกัน ด้วยเหตุฉนั้น ผู้มีปกติให้จึงชื่อว่า ไม่ตาย ในเมื่อบุคคลเหล่าอื่นเห็นปานนั้นตายกันแล้ว

ถ้าท่านมีทรัพย์มาก แต่ไม่ได้แจก ไม่ได้แบ่งให้ใคร ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็เหมือนคนที่ตายแล้ว ญาติพี่น้องจะเอาทรัพย์สมบัติข้าวของไปแวดล้อมวางไว้ใกล้ชิดสักเท่าไร ก็ไม่สามารถที่จะลุกขึ้นมาจำแนกแจกให้ว่า ของนี้จึงเป็นของท่านผู้นี้ ของนี้จึงเป็นของท่านผู้นี้ได้

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ มีโภคสมบัติ มีทรัพย์สมบัติ แต่ไม่ได้แจก จำแนกให้กับใครเลย ก็ย่อมเหมือนคนตายที่ไม่สามารถแจก จำแนกทรัพย์สมบัติที่มีผู้เอามาวางแวดล้อมไว้ให้ได้

ข้อความต่อไปอธิบายว่า

ชื่อว่า ธรรมนี้เป็นของบัณฑิตแต่ปางก่อน

มีคำอธิบายว่า ชนพวกหนึ่งเมื่อของมีน้อยก็แบ่งให้ ชนพวกหนึ่งมีของมากก็ไม่ให้ ทักซิณาที่ให้แต่ของน้อย นับเสมอด้วยพัน

คงจะซาบซึ้งถึงการสละในขณะที่ท่านมีน้อยได้ว่า ท่านต้องคิดมาก การที่จะบริจาคให้ไปแต่ละครั้ง ๆ ถ้าท่านมีทรัพย์สมบัติน้อย ของที่จะให้มีน้อย ท่านต้องคิดแล้วคิดอีกว่าจะให้เท่าไร จะให้หรือจะไม่ให้ จะให้กับใคร หรือว่าจะให้มากหรือให้น้อยอย่างไร แต่ยังสามรถที่จะให้ได้ ไม่เหมือนผู้ที่มีมากแต่ก็ไม่ให้ เพราะฉะนั้นสำหรับผู้ที่มีของมีน้อยก็ให้ได้ ทักซิณาที่ให้แต่ของน้อยนั้น จึงมีค่านับเสมอด้วยพัน เพราะ

เหตุว่าเป็นของที่มีค่าจริง ๆ สำหรับผู้ที่มีน้อย แต่ก็ยังสามารถที่จะสละการติด การยึดถือในทรัพย์สมบัตินั้นอย่างเหนียวแน่นได้ โดยการบริจาคให้ไป

สำหรับของมีน้อยนั้น ในอรรถกถาได้อธิบายว่า หมายความว่ารวมถึงของนิด ๆ หน่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุเล็กน้อยสักเท่าไร จะเป็นผัก จะเป็นของกระจุกกระจิกอะไร นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ตาม ชื่อว่าเป็นของมีน้อยทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น การให้นี้ควรจะทำถึง ไม่ว่าจะเป็นของเล็กน้อย ก็อย่าคิดว่าไม่ควรจะให้ ถ้าให้แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ ก็ควรจะให้

ข้อความต่อไปในพระสูตรมีว่า

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ว่า

ทาน พวกพาลชน เมื่อให้ ให้ได้ยาก กุศลธรรม พวกพาลชนเมื่อทำ ทำได้ยาก พวกอัสติบุรุษ ย่อมไม่ทำตามธรรมของอัสติบุรุษ อันพวกอัสติบุรุษดำเนินตามได้ แส่นยาก เพราะฉะนั้น การไปจากโลกนี้ของพวกอัสติบุรุษและของพวกอัสติบุรุษจึงต่างกัน พวกอัสติบุรุษย่อมไปสู่สุคติ พวกอัสติบุรุษย่อมเป็นผู้ดำเนินไปสู่สวรรค์

นี่เป็นทางที่ต่างกันตามเหตุ ถ้าในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ และเป็นผู้ที่สะสมอกุศลธรรม ธรรมของอัสติบุรุษแส่นยาก แม้แต่การให้ก็ให้ยาก กุศลธรรมอื่นของอัสติบุรุษที่อัสติบุรุษอื่นทำได้ง่าย ผู้ที่เป็นอัสติบุรุษก็ทำได้ยาก เพราะฉะนั้น เมื่อชีวิตในโลกนี้ ดำเนินไปอย่างนี้ หนทางข้างหน้าซึ่งจะไปสู่ก็ต้องเป็นแนวเดียวกัน ถ้าเจริญอกุศลธรรม ก็ย่อมทำให้เกิดอกุศลวิบาก ถ้าเจริญอบรมกุศลธรรมมาก ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลวิบาก

เพราะฉะนั้น หนทางของอัสติบุรุษและอัสติบุรุษเมื่อไปจากโลกนี้จึงต่างกัน ไม่ควรจะลืมนึกว่า ต้องจากโลกนี้ไปแน่นอน แล้ววันไหนก็ไม่ทราบด้วย แต่โดยมากทุกท่านหลงชีวิต แล้วก็ลืมนึกเสียจริง ๆ ว่า จะต้องสิ้นชีวิต ไม่ได้คิดถึงเลยว่า จะต้องจากโลกนี้ไป เดียวก็หลงไปตามรูปชั่วครู่หนึ่ง เดียวก็หลงไปตามเสียง ยังไม่ทันไรก็หลงไปตามกลิ่น หลงไปตามรส หลงไปตามโผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ลืมนึกความจริงข้อนี้ คือ

ไม่ลืมความจริงว่า จะต้องตาย และไม่ลืมความจริงว่า หลงชีวิตเสียเหลือเกิน ทั้งรูป ทั้งเสียง ทั้งกลิ่น ทั้งรส ทั้งโณภูมิจึงพะ ย่อมเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ท่านเจริญกุศลทุกประการ แม้ในทานด้วย ไม่ใช่ที่ท่านมุ่งที่จะเจริญวิปัสสนาโดยที่สะสมอกุศลไว้มาก ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้หลงลืมสติ

ซึ่งข้อความต่อไปมีว่า

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีกได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค คำของใครหนอแลเป็นสุภาสิต

เทวดาก็ช่างสงสัย ในเมื่อสิ่งที่พูดนั้นเป็นสุภาสิต เป็นคำพูดที่ถูกต้อง แต่แม้ กระนั้นก็ยังสงสัย กราบทูลถามว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค คำของใครหนอแลเป็นสุภาสิต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คำของพวกท่านทั้งหมดเป็นสุภาสิตโดยปริยาย ก็แต่พวกท่านจงฟังซึ่งคำของเราบ้าง

บุคคลแม้โดยย่อมประพฤติกรรม ประพฤติสะอาด เป็นผู้เลี้ยงภริยา และเมื่อของมีน้อยก็ให้ได้ เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบุษยามิกะพันหนึ่ง หรือบริจาดทรัพย์พันกหาปณะ การบูชาของบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงส่วนร้อยละของบุคคลอย่างนั้น

บุคคลอย่างนั้น คือ บุคคลที่ย่อมประพฤติกรรม มุ่งประโยชน์ที่การประพฤติกรรม ไม่ใช่ติดในสิ่งที่จะได้ซึ่งเป็นผลของท่าน แต่ว่าจิตใจนั้นเต็มไปด้วยบาป เต็มไปด้วยอกุศล เต็มไปด้วยการเบียดเบียน แต่เพราะต้องการผลจึงบริจาคมามากมาย เพื่อหวังจะได้

แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ท่านนั้นของบุคคลผู้เบียดเบียน หรือว่าประพฤติไม่เป็นธรรมนั้น ไม่ถึงส่วนร้อยละของผู้ที่ประพฤติกรรมและเมื่อของมีน้อยก็ให้ได้

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาเปรียบเทียบว่า เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบุษยามิกะพันหนึ่ง หรือบริจาดทรัพย์พันกหาปณะ การบูชาของบุคคลเหล่านั้นย่อมไม่ถึงส่วนร้อยละของ

บุคคลอย่างนั้น เพราะเหตุว่าจิตใจบริสุทธิ์ต่างกัน ระหว่างผู้ที่ให้เพราะต้องการผล เท่านั้นแต่ไม่ใช่เป็นผู้ประพฤติกุศล แต่ผู้ที่ประพฤติกุศลแม้มีของน้อยก็ให้ได้ ไม่ได้มุ่งหวังผล จึงเป็นผู้ที่ประพฤติกุศลด้วย

ข้อความต่อไปในพระสูตรนี้มีว่า

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

การบูชาอันไพศาลใหญ่โตนี้ ย่อมไม่เข้าถึงส่วนแห่งทานที่บุคคลให้ด้วยการประพฤติกุศล เพราะเหตุอะไร เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุพ้นหนึ่ง หรือบริจาคตุภย์พ้นกหาปณะ การบูชาของบุรุษเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงส่วนร้อยละของบุรุษอย่างนั้น (คือ ของบุรุษที่ประพฤติกุศล)

ในลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเทวดานั้น ด้วยพระคาถาว่า

บุคคลเหล่านั้นตั้งอยู่ในกรรม ปราศจากความสงบ (คือ ปราศจากกรรม) โบายเขา ฆ่าเขา ทำให้เขาเศร้าโศก แล้วให้ทาน ทานนั้นจัดว่า ทานมีหนานองด้วยน้ำตา จัดว่าทานเป็นไปกับด้วยอาชญา จึงย่อมไม่เข้าถึงส่วนแห่งทานที่ให้ด้วยความสงบ คือด้วยการประพฤติกุศล

เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุพ้นหนึ่ง หรือบริจาคตุภย์พ้นกหาปณะ การบูชาของบุรุษเหล่านั้นย่อมไม่ถึงส่วนร้อยละของบุคคลอย่างนั้น โดยนัยอย่างนี้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีความประพฤติในทางธรรม เป็นผู้สงบ มีประโยชน์แก่ผู้อื่น เพราะเหตุว่าไม่ได้เบียดเบียนให้ผู้อื่นเดือดร้อน และสิ่งที่ให้ก็เป็นประโยชน์ แม้น้อย

ใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถา** อธิบายว่า

ข้อที่ว่า มหทานของบุคคลเหล่านั้น คือ บุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุพ้นหนึ่ง หรือบริจาคตุภย์พ้นกหาปณะ การบูชาของบุรุษเหล่านั้นย่อมไม่ถึงส่วนร้อยละของทานที่บุคคลให้ด้วยความประพฤติกุศล ก็เพราะว่าความบังเกิดขึ้นของทานนั้นไม่บริสุทธิ์ เพราะเหตุว่าเบียดเบียนบุคคลอื่น สัตว์อื่นให้เดือดร้อน ส่วนทานอื่นนอกนี้ชื่อว่า มีผลมาก ด้วยอาการอย่างนี้ เพราะความบังเกิดขึ้นแห่งตนบริสุทธิ์อย่างนี้แล จึงตรัสคำเป็นต้นว่า เอว มุ่งที่เกิดของทานเป็นที่ตั้ง

ทานของผู้ที่มีจิตบริสุทธิ์จึงจะมีผลมาก แต่ถ้าจิตใจไม่บริสุทธิ์แล้วให้ทาน ผลก็
ต้องน้อยลง

อีกสูตรหนึ่ง ใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สารุสูตร ที่ ๓** ข้อความบาง
ประการมีว่า

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แล แม้เมื่อของมีอยู่น้อย
ทานก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ อนึ่ง ทานที่ให้แม่ด้วยศรัทธา ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้
นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ทานและการรบเสมอกัน

พวกวิรูปบุรุษแม้มีน้อย ย่อมชนะคนขลาดที่มากได้ ถ้าบุคคลเชื่อถืออยู่ ย่อมให้
สิ่งของแม้มีน้อยได้ เพราะฉะนั้นแล ทายกนั้นย่อมเป็นผู้มีความสุขในโลกหน้า

ที่ว่า ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเหตุว่าทานสามารถทำให้กำจัดหรือ
ขจัดความตระหนี่ได้ ถ้ายังติด ยังผูกพันในวัตถุสิ่งของนั้น สละได้ไหม เพราะฉะนั้น
ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ คือ สามารถที่จะขจัดความตระหนี่ได้ในขณะที่ให้ครั้ง
หนึ่ง ๆ

นอกจากนั้นข้อความที่ว่า แม้เมื่อของมีอยู่น้อย ทานก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้
ไม่จำเป็นต้องคิดหวังว่า วันหนึ่งจะให้ทานจำนวนมากมายใหญ่โต แม้แต่เพียงเล็กน้อย
ที่ให้เป็นประจำ ก็ยังสามารถที่จะขจัดความตระหนี่ หรือว่าความเกียจคร้านในการให้
เพราะเหตุว่าบางท่านก็มีกุศลจิตอยากจะให้ แต่รู้สึกลำบากที่จะให้ก็เลยไม่ให้ แต่ว่า
ขณะใดที่ให้ ขณะนั้นแม้ว่าจะเป็นของที่มีน้อยแต่ทานนั้นก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้

ข้อที่ว่า ทาน และการรบ เสมอกัน

บางทีคิดจะให้ เกิดความเสียดาย ให้ไม่ได้แล้ว เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่าจะเป็น
ฝ่ายวิรูปบุรุษ ซึ่งเป็นผู้ที่แม้ว่าจะมีน้อย แต่เพราะเป็นวิรูปบุรุษจึงสามารถที่จะชนะคน
ขลาด คือ อกุศลธรรม ความตระหนี่ที่มีมากได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ในลำดับนั้นแหละ เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แล แม้เมื่อของมีอยู่น้อย
การให้ทานเป็นการดี อนึ่ง ทานที่ให้แม้ด้วยศรัทธาก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ อนึ่ง
ทานที่ให้แก่บุคคลผู้มีธรรมอันได้แล้ว ยิ่งเป็นการดี

บุคคลใดเกิดมาย่อมให้ทานแก่ผู้มีธรรมอันได้แล้ว ผู้มีธรรมอันบรรลุแล้วด้วยความ
หมั่นและความเพียร บุคคลนั้นล่วงพ้นนรกแห่งยมราช ย่อมเข้าถึงสภาพอันเป็น
ทิพย์

เรื่องของทานก็ประณีตขึ้น ละเอียดขึ้น แม้แต่การที่จะให้ก็ควรจะให้กับผู้ที่ถึง
ธรรม หรือว่าบรรลุธรรมแล้ว

ข้อความใน **สารัตถปกาสินี** อธิบายว่า

ทาน การให้โภคทรัพย์อันได้แล้วโดยธรรมอันใดที่บุคคลให้แก่พระอริยบุคคลผู้
ได้ธรรมแล้ว การให้โภคทรัพย์นั้นนับว่าเป็นการยังประโยชน์ให้สำเร็จ ด้วยประการ
ดังนี้

ข้อความในพระไตรปิฎกต่อไปมีว่า

ในลำดับนั้นแหละ เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แล แม้เมื่อของมีอยู่น้อย
การให้ทานได้เป็นการดี ทานที่ให้แม้ด้วยศรัทธาก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ ทานที่ให้แก่
บุคคลผู้มีธรรมอันได้แล้ว ยิ่งเป็นการดี

อนึ่ง ทานที่บุคคลเลือกให้ยิ่งเป็นการดี ทานที่เลือกให้ พระสุคตทรงสรรเสริญ
แล้ว บุคคลทั้งหลายผู้ควรแก่ทักษิณาย่อมมีอยู่ในโลก คือ หมู่สัตว์นี้ ทานทั้งหลาย
อันบุคคลให้แล้วในบุคคลทั้งหลายนั้น ย่อมมีผลมาก เหมือนพืชทั้งหลายที่บุคคล
หว่านแล้วในนาดี

ข้อความใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถา** อธิบายว่า

ชื่อว่า วิเจยฺยทานํ คือ ทานที่วิจยหรือพิจารณาแล้วจึงให้ ในคํานี้ การวิจย คือ การพิจารณา คือ เลือก มี ๒ อย่าง คือ

การเลือกทักษิณาซึ่งเป็นของทำบุญ ๑ การเลือกทักษิณาย คือ บุคคลผู้รับ ๑

ในการเลือกให้ ๒ อย่างนั้น การที่บุคคลนำปัจจัยที่ลามกออกเสีย เลือกเอาปัจจัยที่ประณีต ๆ แล้วให้ปัจจัยที่ประณีต ๆ เหล่านั้น ชื่อว่า การเลือกทักษิณา

ข้อความต่อไป เรื่องการเลือกทักษิณายบุคคล คือ บุคคลผู้รับ ใน **สารัตถปกาสินีอรรถกถา** อธิบายว่า

การละบุคคลผู้มีศีลวิบัติ ให้ทานแก่บรรพชิตในศาสนาผู้อุ้มด้วยคุณ มีศีลเป็นต้น ชื่อว่า ทักษิณายวิจย

การเลือกให้มีได้ด้วยอาการทั้ง ๒ นี้ ก็พระผู้มีพระภาคตรัสการเลือกให้ทักษิณาด้วยคํานี้ว่า เหมือนพืชที่หว่านแล้วในนาดี ดังนี้

ประโยชน์จริง ๆ ที่จะทำให้ดับภพชาติ หรือว่าดับทุกข์ทั้งปวงได้ ก็เพราะเหตุว่าผู้รับเป็นผู้ที่สามารถเกื้อกูลให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกได้

ใน **ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ทานสูตร** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน ๑ รัम्मทาน ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ รัम्मทานเป็นเลิศ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ คือ การแจกจ่ายอามิส ๑ การแจกจ่ายรัम्मะ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาการแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ การแจกจ่ายรัम्मะเป็นเลิศ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส ๑ การอนุเคราะห์ด้วยรัम्मะ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วยรัम्मะเป็นเลิศ

พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสทานใดว่า อย่างยิ่ง ยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาค ได้ทรงสรรเสริญการแจกจ่ายทานใดว่า อย่างยิ่ง ยอดเยี่ยม วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใส ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ผู้เป็นเขตอันเลิศ รู้ชัดอยู่ซึ่งทาน และการแจกจ่ายทานนั้น ๆ ใครจะไม่พึงบูชาในกาลอันควรเล่า ประโยชน์อย่างยืงนั้นของผู้แสดงและผู้ฟังทั้งสอง ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมดจด ประโยชน์อย่างยืงนั้นของผู้ไม่ประมาทแล้วในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมดจด

ถ. คำว่า ธรรมทาน เข้าใจว่า คล้าย ๆ กับจะเป็นทานที่มุ่งให้ผู้รับเมื่อฟังแล้วสามารถที่จะบรรลุธรรมบรรลุมรรคผลได้ แต่อย่างนี้จะเป็นธรรมทานได้หรือไม่ เช่น พ่อแม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย แนะนำลูกหลานว่า อย่าทำอย่างนั้นอย่างนี้เพราะไม่ดี และแนะนำให้ทำแต่ความดี ความชั่วต่าง ๆ อย่าทำเลย จะเรียกว่า ธรรมทานด้วยหรือเปล่า

